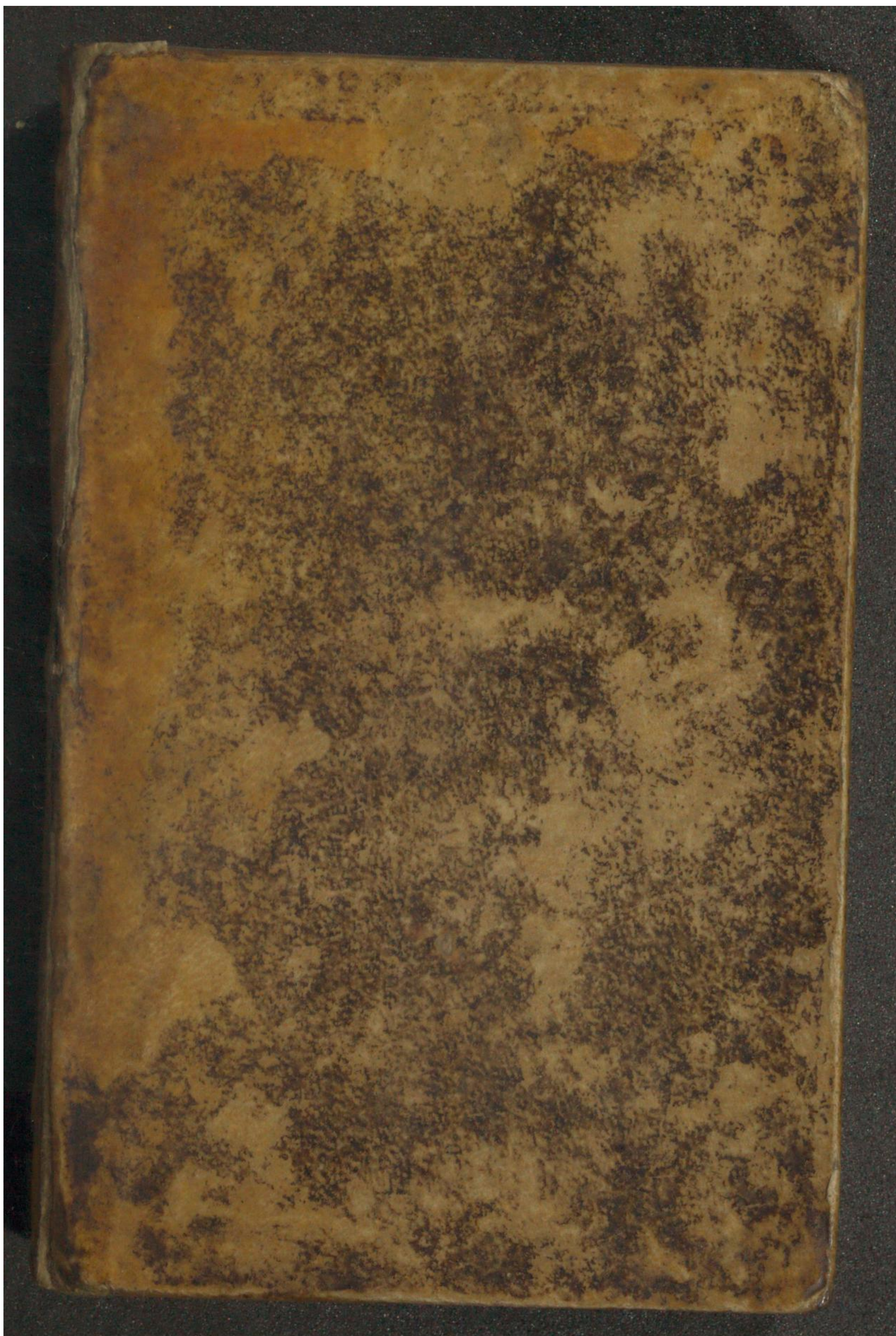
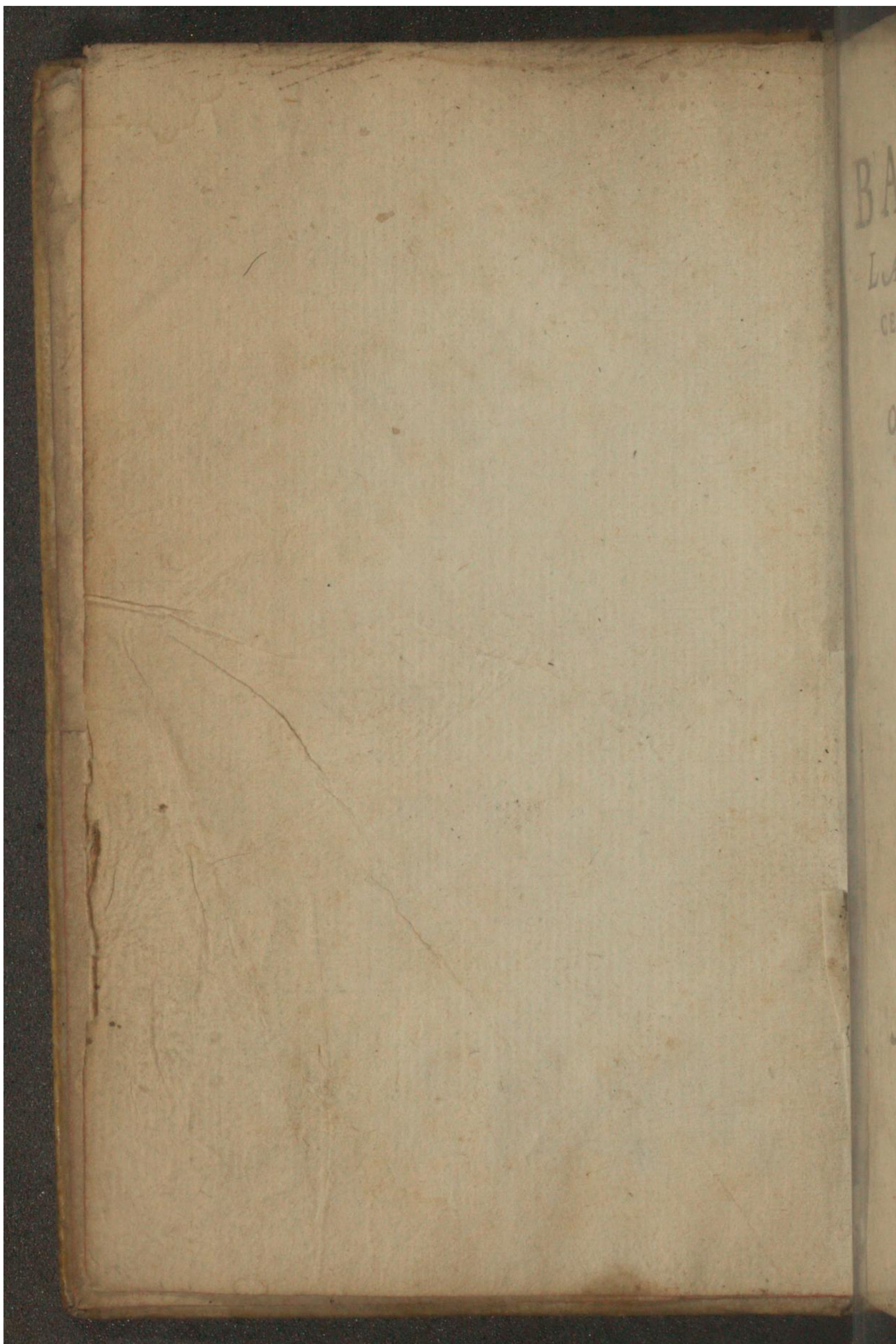

1552

BASSIANI LANDI PLACENTINI PHILOSOPHI ET MEDICI OPVSCVLA.

PATAVII.

Apud Simonem Galignanum,
M D LII.

Ecphrasis de Motu.

Ecphrasis de Tempore.

Ecphrasis de Loco.

Præfatio in Aphorismos Hippocratis.

Libellus de Vacuatione.

Γέῤῥου τοῦ Κορτωναίου.

Βίβλον ὃ συμφερτὴν σπουδαίοις τήνδε πονήσας
Βασσιανὸς, τέκμωρ ὤπασεν ἐσσομένων,
Τοῖς γὰρ ἀπαιδεύτοις, φθονερὸν κῆρ οἷς ἐμαράνθη,
Ῥᾷσι νέμειν νόεει μισθὸν ὀφειλόμενον,
Καὶ νόον ἐκτελέσειν μάλα ἔλπεται, οὕνεκα πᾶσιν
Αὐτὸς ἔχει χλωρῆς φάρμακα τηκεδόνος.

PETRO FRANCI-
ſco Contareno Patritio Vene
to, et Senatori optimo, atq;
philoſopho grauisſimo,
Basſianus Landus.
S. P. D.

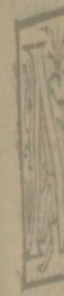

CRIPSIT olim Montanus Veronenſis, metaphraſim eorũ, quæ pertinent ad cõpoſitionẽ medicamentorum, pro qua, aduerſus calumniatores ſolebat dicere, materiam quidem ſe eſſe mutuatũ à Galeno, formam uero eſſe ſuam, & ideò meliorem partem iure optimo ſibi potuiſſe uendicare. Ego quoque con-

scripsi Ecphrasim totius physiologiæ, in qua non diffiteor rei inuentionẽ esse propriam Aristotelis, sed ordinem, & methodum, & perspicuitatem mihi uendico. Hanc sanè partem, quæ potior est, qui possunt adinuenire, illi cõmunia dicunt propriè, quo nihil esse difficilius noster Horatius putauit. Proinde desino mirari, cur hoc nostro sæculo, tum medici, tũ philosophi id ipsum uel profitendo, uel scribendo, præstare aut non possint, aut nolint. Et si qui sint, quos quidem perpaucos esse reor, hactenus mihi non licuit iudicare. Qui enim nihil scriptis commendarunt, sed de alienis se constituunt perpetuò & libenter Iudices & criticos, nullam censuram aliorum subire possunt. Ego quidem, qui hoc fœliciter præstare potue

rit, neminem alium cognoui, quàm ex medi
cis, quorum scripta nunc extant, Mon
tanum hominem Italum, ex Philosophis
Iustum Velsium Germanum, qui &
uiua uoce & scriptis hodie quoq; idem
præstat. Itaque ex totius Physiologiæ
ecphrasi eam partem selegi, quæ spe-
ctat ad res successiuas, atque uolui sub
tuo nomine in lucem exire, ut si compro
bari ipsam intellexero, quæ longe diffi
cillima est, quod reliqui fit, postea si-
nam apparere, quàm diligenter expoli
uerim. At omnibus non cupio place
re, sed illis duntaxat, qui sciunt ex arte
& dicere, et scribere: præsertim tibi
uni, cuius iudicium tanti facio, quanti
æstimo, et admiror tuam uariarum re
rum cognitionem, & in rebus gerendis
mirã prudentiam. Accuratam uerò

illam elocutionis formam neglexi, ſed ſolum artificium tentaui, ſiquidem or nari res ipſa negat contenta doceri. Vale, et me, ut facis, ama. Patauii. XIIII. Cal. Mart. M. D. LII.

ECPHRASIS DE MOTV.

ELISSVS Ex priſcis Philoſophis celebris vir ſuſtulit motum: quoniam opinabatur, quod mouetur, id omne moueri, per inane ſpacium, non per plenum, ne corpora ſe ſe mutuò penetrarent. Sed quia inane nullum eſt, propterea neq; motum eſſe ratus, conſtituit vniuer ſum immobile. Cum autem ſit euidentisſimum vel ipſis ſenſibus motum eſſe in natura rerum, an ſit diſquirere ſuperuacaneum mihi eſſe videtur. Quin ad præſens inſtitutum magis pertinere arbitror, ſi ex perſpecta tota eius natura, differentias atq; proprias affectiones inuenero. Itaq; motus eſt actus rei mobilis, qua mobilis eſt, à motore proficiſcens,

ex termino oppoſito in terminum oppo ſitum, vnus atq; cōtinuus, æquabilis aut inæquabilis, velox aut tardus, vt viciſſitudo rerum naturalium ſempiterno tem pore conſeruetur. Actum Ariſto. nuncupat ἐντελέχειαν, recentiores philoſophi ἐνέργειαν, à Latinis appoſitè dicitur perennis motio, quoniam illa perēnitas veram motus naturam ſignificat. Cuius quidem terminus, in quem deſinit, πάθος vocatur, hoc eſt paſſio. Motus ergo non eſt paſſio, vt aliqui falſò opinantur, quia terminus ille eſt forma. Forma autem neq; mouet, neq; mouetur, ſed id duntaxat aut mouet, aut mouetur, quod eſt compoſitum ex materia ſimul & forma. Quod dixi de forma, idem iudicandum eſt de ſola materia. Sed rectius πάθησιν appellaſſent, quæ eſt quædã itio & actus ad ipſum πάθος. Interdum tamen Galenus in lib. de ſymptomatum

differentiis πάθημα & πάθος ſumit
pro ipſa motione & actu, non pro ter-
mino immobili, id quod Ariſtoteli mi-
nime placet. Siquidem de eius ſenten-
tia motus ſit ad pasſionem. Nam ſi
motus eſſet pasſio, tunc motus eſſet ad
motum. Conſtat igitur pasſionem eſ-
ſe terminum ſiue formam, in quam de-
ſinit motus. Itaq;, quia motus eſt pe-
rennis motio ad pasſionem, neceſſa-
rium eſt aliquod ſubiectum eſſe capax
motionis & pasſionis: nam motus cie-
ri non poteſt, niſi quippiam moueatur:
nihil autem poteſt moueri, niſi præ-
ſente motu: motus præſens, eſt ip-
ſa motio, ſiue ipſum moueri: motus
enim atq; motio ſunt ſubiecto idem,
ſola ratione differunt: quandoquidem
motus & motio ita diſtinguantur, vt
pasſio & pati, actio & agere, albe-
do & albeſcere: nam moueri eſt no-

tius, quám motus, quia quod mouetur, id videmus, motum non videmus: quod patitur ſimiliter videmus, at paſſionem non videmus. Quot igitur erunt ſubiecta genera, in quibus reperitur motus, & ex quibus eſt motus, & in quæ eſt pariter motus, totidem quoque erunt ſpecies, ſiue differentiæ ipſius. Porrò ſubiecta genera plura quàm decem nec excogitari, nec conſtitui poſſunt, in quibus comperitur motus. Sed ex his decem ſummis rerum generibus non poteſt reperiri in pluribus, quàm in tribus, nimirum in Qualitate, in Quantitate, & in loco. Motus namque in his tribus eſt, & ex his eſt, & in hæc tria terminatur: quia terminus motus eſt aut paſſio, aut locus: paſſio rurſus eſt, aut qualitas, aut quantitas. In reliquis ſubiectis rerum generibus, non eſt motus: propterea quòd in illis non reperitur

contrarium, motus autem eſt inter contraria. Quód nec in ſubſtantia reperiatur, neq; in relatione, neq; in actione, neq; in paſsione, neq; in tempore, ſed potius tempus in motu, neq; in ſitu, neq; in ipſo habere, his planisſimè conuincitur argumentis. Non eſt quidem in ſubſtantia, quia ſubſtantiæ nihil eſt conrrarium, at motus eſt in contrariis. Sed contra dicat quis, in ſubſtantia ſunt priuantia, ergo ſunt contraria. Atqui duplex eſt priuatio, altera quidem generationis & ſubſtantiæ, qualis eſt priuatio formæ in materia, altera vero eſt motus, atque accidentium. Priuatio ſanè accidentium eſt vera contrarietas. Non in actione & paſsione, neque in motu, neque in mutatione: quoniam motus eſt actio, & paſsio, atque mutatio, paſsionem nunc intel-

ligi volo πάθησιν. Si igitur esset in actione & passione, motio esset in motione. Hoc ipsum pronunciatum potest trifariam intelligi motionem esse motionis, aut esse subiectum motionis, aut esse terminum, à quo incipit, hoc est esse ex motione, aut terminum, in quem desinit, hoc est esse in motionem. Subiectum non est, quia subiectum, quando incalescit, aut crescit, aut decrescit, aut loco mouetur, tunc motio non est subiectum calefactionis, aut incrementi, aut decrementi, aut loci: sed est substantia corporea, in qua est motus. Nec est terminus, in quem desinit, hoc est in motionem: nec is, à quo incipit, hoc est ex motione: quia sequeretur, vt idē simul eodem tempore per se mutaretur in oppositos motus, vt sanatio est mutatio ex morbo in sanitatem, quia motus est mutatio ex forma in formam: si autem sa-

natio in sanitatem eodem tempore esset in motionem, necessarium foret esse nõ in sanationem, sed in ægrotationem, quia ita motus est inter contraria, vt generatio & interitus inter contradicentia, vt ens, non ens: est, nõ est: ergo idem simul esset sanus & æger. Dixi per se, quia ex accidenti potest aliquid in oppositos motus cieri: potest enim quispiã ægrotare simul & currere & discere, sed accidit ægrotanti currere, aut discere. Præterea si motionis esset motio, & generationis generatio, & mutationis mutatio, tunc sequeretur, vt generationis esset in immensum progressio, quia generatio, quæ generatur, ex generatione est antecedente, & alia subinde ex alia, & alia infinitè ex alia: ergo nihil poterit per se generari, aut mutari, quia in infinito neq; primum, neq; secundum, neq; tertium est. Huc etiam perti

net, quòd quippiam esset multò antè, quàm sit: nam si generatio generatur ex generatione, necessarium est vt vna sit posterior & altera prior: posterior nondum est, quia quod fit, id nõdum est, prior est, quia facta est, ergo idem esset simul, & non esset. Ad extremum efficeretur, vt quod generatur, idem tunc interiret, cum generatur, & vicissim quod interit, id tunc generetur, quando interit: hoc est generatio idem esset quod interitus, & interitus quod generatio. Id quod liquidò constabit ex duabus positis & cõstitutis hypothesibus, quarũ hæc prima est. Vnius atq; eiusdem rei est generatio & interitus, atq; prorsus omnis motus oppositus, pariter & illi aduersa quies: nam idem corpus, quod mouetur, potest etiam quiescere, & quod calescit, idem refrigerari. Altera vero

est,nihil potest generari, quod interdũ non intereat,& reciprocatur. Si ergo generatio hominis est mutatio ex semine in corpus sentiens,necessarium est vt generatio sit interitus,quia si huius generationis est generatio,non alia est quàm generatio cadaueris, quæ est interitus, siue corruptio viui corporis: ergo dũ generatur homo,interea corrumpitur, siue interit,& contrà. Itaq; motio non est motionis vt terminus à quo incipit,neq; vt terminus in quẽ desinit. Simili quoq; ratiõis modo nec est vt subiectum,siquidẽ in omni mutatione duo oporteat adesse, vnum quidem quod sit subiectũ,siue materia ex qua, vel inqua sit mutatio: ex qua,vt generatio & interitus,in qua,vt motus: alterum verò,quod sit subiectũ: ad quod sit mutatio vel ad formã,vel ad passionem,vel ad locum , & vtrunq; oportet esse diuersum vnum ab altero,

atq; adeo ab ipsa mutatione. Propterea ego sciscitarer abs te, qualis materia sub sit mutationi, ex qua, vel in qua, & in quam sit. Non profectò respondebis esse mutationem, quia vterq; terminus debet esse diuersus à mutatione. Atqui mutatio non est diuersa à mutatione, ergo mutatio non est subiectum mutationis: sed subiectum est vel corpus simplex, vel cõpositũ, vel anima: & vt mutatio ad disciplinam non est disciplina, quia nemo ante scit, quàm discat, sed postquam didicit, sic generationis non est generatio. Non enim qui est in via, idem est in termino, ad quem ducit via: & qui proficiscitur Thebas, nõdum est Thebis. Quid quæris? si motionis altera motio esset materia, profectò erit necessarium alterationis esse vel alterationem, vel accretionem, vel lationem. Alteratio quidem esse non potest, quo

niam, vt nuper probabam, nec generationis eſt generatio, neq; vllius mutationis eſt mutatio: neq; accretio, neq; latio, quia quod alterabitur, idem etiam feretur & augeſcet: proinde alteratio erit incrementum, aut latio. Poteſt tamen mutatio eſſe ex accidenti mutationis, vt ſubiecti, quandoquidem poſſit Socrates, qui ſanatur, currere pariter & diſcere, ideo accidit ſanationi currere & diſcere, quia accidit Socrati: ſed hæc motio eſt valde aliena à ſcientia de motu. Quòd autem non ſit in reliquis generibus, notius eſt, quàm vt à me demonſtretur. Relinquitur ergo, vt ſit nec in pluribus, neq; in paucioribus, quàm in tribus, tum in genere qualitatis, tum in genere quantitatis, tum in loco: non quia moueatur qualitas, aut quantitas, aut locus, quia termini ſunt quædam

formæ, proinde immobiles: sed propterea in his statuitur, quòd ex qualitate in qualitatem, aut ex quantitate in quantitatem, aut ex loco in locum fiat motio, hoc est ex forma in formam, siue ex passione in passionem, vel locum. Cum igitur in tribus generibus duntaxat motus reperiatur; illius tres erunt tantum species, siue differentiæ suis nominibus distinctæ. Itaque motus in qualitate dicitur ἀλλοίωσις, à nostris alteratio vertitur, quod quidem nomen est commune omnibus motibus, qui fiunt in qualitate, & in qualitatem. Plato tamen accommodauit plerunque ad generationem & interitum, nisi metaphoricè transtulerit ad illud genus alterationis, quæ est mutatio qualitatis in substantia, quæ nuncupatur differentia siue qualitas οὐσιώδης, hoc

est essentialis: quandoquidem consti-
tuat essentiam rei, à qua non potest se-
iungi sine ipsius interitu, vt nec ca-
lor ab igne, nec frigus à glacie. Sed al-
teratio est duplex, vna quidem est mu-
tatio ex forma contraria in formam:
formam in præsentia volo intelligi pas-
sionem, vel locum: passionem quidem
tam in qualitate, quàm in quantita-
te: verbi causa sanatio est motus, siue
mutatio ex ægritudine in sanitatem.
Sané ægritudo & sanitas sunt formę,
& termini sanationis, qui quidem
termini sunt immobiles, non enim
mouentur, sed generantur, quia su-
bitò fiunt, & hæc generatio non est
ἁπλῶς γένεσις, sed est vel quædam ge-
neratio, vel alicuius generatio, quia est
generatio accidentis: nam generatio
simplex est mutatio substantiæ. Alte-
ra verò est eiusdem formæ, qualis est

mutatio ex minus albo, vel minus calido, in magis album, vel magis calidum. Eſt quoq; id poſtremum genus alteratio nis inter contraria, quia minus album nigri naturam, quemadmodum minus calidum frigidi obtinet, vt mutatio tepidæ aquę ad gelidam, obtinet naturam calidæ, & ad feruidam ſubit naturam gelidæ: proinde nominatur ab Ariſtot. 5. phy. πῇ ἀλλοίωσις, hoc eſt quædã alteratio, ſiue alteratio quadam ex parte. Iam verò motus in quantitate, vt vnum commune nomen deſideratur, (eſt enim duplex αὔξησις καὶ φθίσις, incrementum & decrementum) ſic in loco motus neq; proprium, neq; commune nomen habet. Nam φορὰ, quæ à Latinis appellatur latio propriè & appoſitè, conuenit illis corporibus, quæ natura mouentur, & cum loco mouentur, tũc nõ habent in ſua poteſtate, vt quieſcãt:

nec quando quiescunt in, illis sitũ est, vt motũ ex se auspicentur[a]: cuiusmodi est motus illorũ corporum grauiũ & leuiũ, quæ sunt inanimia. Proinde ob egestatem sermonis cum Græci, tum Latini φορὰ, hoc est latio, transfertur ad omnia genera motuum, qui sunt in loco, & cientur ad locum. Motus porrò, qui est in loco, duplex est genus, alterum commune, & alterum proprium. Commune est, quod pluribus in rebus inest, quàm cæteraq; genera motuum, & per plura vagatur genera: pluribus quidem in rebus, quoniam hæret & corporibus caducis, tam simplicibus, quàm cõpositis, atq; adeo cœlestibus, cœlestia nãque in loco mouentur. Per plura vagatur genera, quoniam transfertur & ad accretionem, & ad imminutionem: nam accretio motus est, quo non tota mole, sed partibus corpus mutat locum, vti

ſtirpes, quæ creſcentes occupant ampliorem locum humi adhæreſcentes: imminutione accipiunt humiliorem & minorem locum. Et ſi nec in accretione, neq; in imminutione mutatur locus tota mole, tamen hic motus differt à motu cœli, quia cœlum in eodem loco ſemper conuertitur, eundem perpetuò tenens locum, partibus per viciſſitudinem ſubeuntibus. At verò motus proprius eſt ille, quo corpus omnino, & tota ſua mole mutat locum. Iccirco philoſophi audito nomine motus, per antonomaſiã intelligi volunt mutationem loci, quam τὴν φορὰν Ariſtote. nuncupauit: quemadmodum medici bilem ſine aliqua adiunctione κατ' ἐξοχὴν intelligunt flauã. Nec ſolum eſt communis, & proprius, verum etiam eſt prior omni motu, tum natura, tum ratione, tum tempore. Proinde nemini debet mirum videri, ſi Ari.

ſæpe lationem diuiſit in tres motus ſpecies, vnam propriam, & reliquas duas communes. Cæterum qualiacunque ſint genera motus, diuiſione hactenus inuenta, neceſſarium eſt, vt habeant rē mobilem ſibi ſubiectam: quia omnis motus eſt in re mobili, hoc eſt in eo, quod mouetur, vt calefactio eſt in ligno, non in termino à quo incipit, veluti in frigore, neq; in termino in quem deſinit, vt in calore, quia eſt forma & finis, finis autem eſt immobilis: proinde admonet Auer. cum eo non eſſe diſputandum, qui cogitat & contendit formam moueri, quemadmodum inter initia explanabam. At ſi in aliquo eſſet termino, veriſimilius eſt in termino ad quem tendit motus, eſſe, quàm in eo vnde fit: quia motus ſumit nomen a termino, i quē deſinit, vt motus in ens, denominatur generatio, quanquam incipit à

non ente:& motus in non ens vocatur interitus, quamuis incipiat ab ente:& motus in calorem desinens, nominatur calefactio: quanquam, incipit à frigore. Motus ergo est in eo, quod mouetur, quia est sua materia, in qua est: id quod ostendit breuis & propria definitio tradita ab Arist. 3. phy. definit enim motum esse Endelechiā rei mobilis, vt mobilis est: ergo motus est in eo, quod mouetur:& quia res mobilis patitur & recipit motum, ideo motus sæpe vocatur passio. Sed quo ad res mouetur, & motus vtroque termino ita concluditur, vt partim sit in termino, à quo recedit, & partim in termino, ad quem accedit, sed nullo adhuc perfectè potitur, interea motus est: quandiu enim motus fit, tandiu est, vbi desinit fieri, continuò etiam desinit esse: perpetuo fluit, & nunquam permanet in re mobili, qua mobilis est:

res namq;, in qua eſt motus, nobis indicat eius naturam: cuius rei illud eſt argumentum, quòd talem motum conſueuimus appellare, qualis eſt res mobilis, qua mobilis eſt. Ne longius abicris, res mobilis cenſetur eſſe, quia poteſt moueri aut per ſe, aut ex accidenti, aut per partem. Per ſe ea eſt, quæ habet in ſe motum, & motus à nullo pendet. Ex accidenti verò, aut perpetuò, aut non perpetuò: perpetuò quidem, quia nunquam per ſe mouetur: quandoquidem ſemper alteri hęreat, vt omnia accidentia, vt affectiones, vt anima: non perpetuò quidem, quia aliquando mouetur per ſe, vt nauta mouetur quidem per accidens, ſed abſolutus & ſeparatus à nauigio, per ſe mouetur. Per partem mobilis res, poteſt referri ad mobilem ex accidenti non perpetuò: vt dicimus Socratem male valere, quia oculus

duntaxat male ualet, aut eundem moueri, quia mouet manum, vel pedem, vel aliam partem corporis. Addidi non perpetuó, quia pars separata á suo toto, nihil vetat quin per se moueatur. Itaque quemadmodum res mobilis variat, ita motum in ipsa cieri tot modis iudicamus. Cieri autem ab aliquo necessarium est principio: quoniam quod mouetur, id omne moueri ab aliquo motore oportet, quem sæpissime Philosophi agentem nominauerunt: ideò huc relatus ipse motus, actio appellatur, ab agente nomen deducens, quemadmodum à re mobili, in qua est, & recipitur, dicebam modò appellari passionem: vtraque enim cum actio, tum passio motus est. Consequitur nãq; naturam motoris pariter, atq; mobilis, vt triplici modo mobile simul & motor variant, itaquoq; motum variare comperimus. Nã

motor,qui eſt author motus,aut mouet per ſe, aut ex accidenti,aut per partem: vt medicus medetur alteri per ſe: Ex accidenti,vt medicus ſibi medetur per accidens,quia accidit medico eſſe ęgro, nullus enim agens arte in ſe agit , niſi per accidens,vt muſicus medetur, muſicus ædificat ex accidenti, quia accidit medico eſſe muſico, pariter & ædificatori eſſe muſico.Per partem mouet,vt dicere conſueuimus,Socratem ferire, quia ſola manu ferit, & arborem eſſe in aqua, quia radix eius pars,hęret aquæ.Hæc ſane multiplex motoris natura, transfertur in naturam motus: qualis enim eſt motor,talem efficit motum.Porrò motor quia eſt principium motus, ideo erit rei mobilis in qua eſt motus,aut internum, aut externum. Internum eſt ciens motus primò & per ſe, non ex accidenti, propterea efficit motum naturalem:

quia corpus mobile eò mouetur, quò ſuũ principiũ inclinat & propẽdet, quod dicitur natura. Natura aũt, quę eſt principiũ eius inclinatiõis, & propẽſionis, à nõ nullis vocatur grauitas & leuitas: propenſio verò dicitur ῥοπή. De illorum igitur ſententia propenſio ſequitur grauitatem & leuitatem, grauitas & leuitas formam, per quam corpus mobile & eſt, & exit in opus. Sed vtrum grauitas & leuitas ſit natura, nunc non facio meam litem: ſatis eſt mihi habere pro comperto, de ſententia Ariſtotelis, motum naturalem cieri à motore, ſiue à principio interno. Externum principium, quod eò mouet corpus mobile, quò principium internum non inclinat, motum violentum efficit: vt motus corporis leuis deorſum, & grauis ſurſum, violentus eſt: motus igitur violentus eſt, quò pellitur corpus mobile à motore externo, & illo quĩ

dem,aut præſente,aut abſente:præſente quidem,aut vehente,aut trahente: abſente verò, quia abeſt à toto motu,& ad eſt initio motus, qualis eſt motus ille, qui dicitur iactus à Latinis,à græcis ῥίψις. Iactum porrò abſente motore produci opinatur Plato per antiperiſtaſim, hoceſt ex appetitu quodam naturali aëris,occupandi ſubitò illum locum,quem antea implebat corpus proiectum, idq; ne detur locus vacuus corpore: aër enim, qui circumſtat & obſidet iactam ſagittam,aut aliud miſsile, dum occupat locum deſtitutum corpore, interea pellit ſagittam.Itaq; efficitur iactus ex permutatione locorum ſecundum dogma Platonis: id tamen Ariſtoteli non vſquaq; probatur: Is enim in phyſicis cauſatur pulſum, quem nominat ὤθησιν: Motor namq; verbi cauſa manus,primò pellit aërem,deinde pars aëris pulſa, &

missile compellit simul & sibi proximũ aerem, subinde alia pars aliam vicinam, quoad potest reddere aptam ad mouendum, vbi non potest aptam reddere, tunc pulsus continuò cessat. Sed ille pulsus, est motus lõgè celerior, quàm motus naturalis, corporis iacti, vt aër ocyus pellitur deorsum, quàm moueatur corpus graue: si esset tardior, iactum corpus nõ pelleretur. Proinde Empedocles opinatus est terram esse immobilem, ex conuersione cœli, eò sanè, quòd sit ipsa longè velocior, quàm motus terræ deorsum. Argumento nobis est chalcydryon plenum aqua, ex cuius orificio patente & lato, circá caput celerrime rotato, nihil aquæ funditur, sed stat immobilis: propterea quód illa rotatio est multó velocior, quàm aquæ motus naturalis deorsum. Non nulli recentiores Philosophi, vt osten

derent etiam ipsis haud esse præclu-
sam viam philosophandi, nec Platoni,
nec Aristoteli assentiuntur: propte-
rea comminiscuntur aliam causam: opi-
nantur enim quandam qualitatem im-
pressam à motore ipsis missilibus, oc-
cultam, & fugientem sensus, iaculatio-
nem perficere. An hæc opinio etiam
sit verisimilis, docti viri iudicabunt:
equidē ipsam validis argumentis euer-
ti (vt reor) in eo opere, quod inscripsi
de scholasticis cōtrouersiis. Sed vt eò re
deat, vnde deflexit nostra oratio. Ne-
mini dubiū est, quin motor sit principiū
motus in re mobili, qua mobilis est.
Motus autem, qui cietur á finito moto
re, itidem finitus est, propterea finibus
& terminis concluditur: est ergo motus
itio quædam, siue mutatio ex termino in
terminū, quemadmodū nominis etymon
planissime significat: nuncupatur enim

à Græcis physiologis μεταβολὴ· παρὰ τὸ βάλλειν μετὰ τὸ δὲ εἰς τὸ δὲ, quòd fiat transitus ex hoc in illud, vt Arist. grammaticorum sępissime præcepta consectatus in physicis interpretatur. Mutatio tamen latius patet, quàm motus, quoniã omnis quidem motus est mutatio, sed non omnis mutatio est motus: quia generatio, & interitus est mutatio, motus verò differt à generatione & interitu, quemadmodum ex natura terminorum & finium, quibus clauduntur, manifestò apparet. Nam termini sunt oppositi, alioqui nullus citaretur motus, sed cuncta quiescerent, illa enim diuersa natura est opifex motus. Possunt autem opponi, aut ἐναντίως, hoc est contrariè, aut ἀντιφατικῶς, hoc est contradictoriè, veluti affirmatio & negatio Contrariè quidem, vt sanatio est motus ex ægritudine in sanitatem: nam

ægritudo eſt contraria ſanitatis. Similiquoque modo ægrotatio eſt mutatio ex ſanitate in ægritudinem. Motus ergo proficiſcens ope motoris, in re mobili, qua mobilis eſt, à termino contrario fertur in terminum contrarium. Sed ad eſſentiam contrarietatis, magis concurrit terminus contrarius, in quem deſinit motus, quám terminus pariter contrarius, á quo inchoat motus: propterea quòd terminus, à quo proficiſcitur motus, eſt liberatio contrarietatis, terminus veró, ad quem contendit, eſt aſſumptio contrarietatis: per illum abit á contrarietate, per hunc ſubit contrarietatem: eſt igitur motus, ex ſubiecto contrario, in contrarium. Contradictorie verò aduerſantur, vbi fit tranſitus, ex ſubiecto, ſiue ex affirmatione, in non ſubiectum, ſiue negationem, qualis eſt in-

teritus: aut ex non ſubiecto, ſiue ex negatione in ſubiectum, ſiue affirmationem, cuiuſmodi eſt generatio. Porrò interitus, atq; generatio non eſt motus, ſed rectius nominatur mutatio, ſiquidem non ſit ex contrario, quin potius ex non contrario: quia eſt ex negatione in affirmationem, vt ex non ente in ens, & viciſſim, ex affirmatione in negationem, vt ex ente, in non ens. Sed affirmantia, ſiue aientia, & negantia, vt Cicero quoq; teſtatur, non ſunt contraria, ſed contradicentia. Motus ergo, & mutatio, ratione terminorum differunt. Et quemadmodum motus, clauditur terminis contrariis, ita etiam ratione terminorum, alter alteri contrarius eſt: nam illi ſunt motus contrarii, qui cientur ex contrariis in contraria: cuiusmodi ſunt ſanatio & ægrotatio, cuius modi ſcientia, quæ di

citur inuentio, & error ex se: cuiusmodi scientia ab alio accepta, & error per alium: cuiusmodi locus superus, & inferus, ratione longitudinis, aut dexter & sinister, meritò latitudinis, aut posterior, & anterior, ratione altitudinis. Ex contrariis autem, vel sunt exactè contrarii, vel quodam modo. Exactè contrarii illi planè sunt, qui cientur ex contrariis extremis, in contraria extrema. Quodam modo contrarii iudicantur illi esse, qui sunt ex mediis contrariis: nam medium comparatum cum alterutro extremorum, rationem obtinet alterius extremi. Non solũ motus, sed propriè & primum motus, qui fiunt in loco, aduersantur ratione terminorum (vt explanaui) qui sunt oppositi, sed etiam ratione modi. Nam omnis motus, est aut violentus, aut naturalis. At verò interitus, aduersatur

generationi sola ratione terminorum, non modi: propterea quòd interitus, est mutatio ex ente: generatio ex non ente, ens non ens, est, non est, sunt termini oppositi, & contradicunt. Sed interitus aduersatur interitui, & generatio generationi, non ratione terminorum, sed modi duntaxat: quoniam vtraque mutatio, est aut violenta, aut naturalis. Nam interitus naturalis, aduersatur interitui preter naturam, pariter & generationi, sed alia ratione, nempè terminorum. Et quemadmodum motus, atque mutationes aduersantur, aut ratione terminorum, aut modi, ita quoque iudicari volo de quiete, de qua suo loco breuiter dicetur. Quin potius illud disquiramus, quod ad dissolutionē definitionis pertinet, an in omni motu sit duplex cōtrarietas. Nonnulli quidem, qui sibi totum nomen vendicāt in philosophia,

opinantur in latione tantùm esse dupli cem contrarietatem, alteram sanè, quæ sumitur à terminis contrariis, alteram autem, quæ sumitur á modo. A' terminis contrariis, vt latio à supero ad inferum locum, est contraria lationi, quæ est ab infero ad superum. A modo, vt latio ignis sursum, est contraria lationi eiusdem deorsum, quia illa quidem est naturalis, hæc verò est præter naturam. Huiusmodi autem differentias (natura, & præter naturam) non inueniri affirmant in aliis motibus, neq; in alteratione, neq; in accretione, neq; in imminutione, neq; in generatione, neq; in interitu. Sanatio enim non diuiditur in naturalem, aut præter naturam: nec incrementum est aut natura, aut præter naturam: nec generatio, neq; interitus diducitur in naturalem, aut præter naturam: quemadmodum nec senium, nec

morbus, recipit diuiſionem in natura-
lem & præter naturam. Sed hi perin-
ſignes ſcilicet philoſophi (meo quidem
iudicio) parum attendunt, quid enun-
cient. Nam de ſententia Ariſtotelis,
ego arbitror omnem motum mutatio-
nem´q; eſſe capacem harum differen-
tiarum: ſiquidem latio, alteratio, accre-
tio, imminutio, poſſit eſſe motus violen-
tus, & naturalis: pariter & interitus, atq;
generatio eſſe violenta mutatio, & natu
ralis. Sed violentum idem eſt, quod
præter naturam: id autem quod eſt prę
ter naturam, opponitur ei quod eſt ſe-
cundum naturam. Porrò natura eſt
principium mutationis, in re mutabili,
in qua ineſt. Violenta autem, ſiue vis,
eſt principium mouendi atq; mutandi
rem, extra quam eſt, vt docet Ariſto. li-
bro tertio de vita & moribus. Gene-
ratio igitur, & interitus, & alteratio, &
accre

accretio, & imminutio, & latio est mutatio, atque motus naturalis, vbi seruatur ordo à natura præscriptus, & tempus definitũ: & quia naturalis est, ideo fatalis quoque iure optimo nominata est hæc mutatio à Peripateticis: quandoquidem fatũ nihil sit aliud, quàm series causarum, & ordo à natura præfinitus: dicitur ergo violenta mutatio, quando allata ui externa, ordo naturæ turbatur, ac peruertitur: vt accretio frumenti in hortis Adonidis fuit violenta, & præter naturam: propterea quód irrigatum calida, ante tempus à natura præscriptum, & intempestiue increuit: & sæpe pili ex vi oleorum calidorum, & arte adhibita, præter naturam, prӕter quàm fatum succrescunt. Quid quæris? solutio, morbi in diebus decretoriis natura est, in aliis diebus non decretoriis est violenta, & præter naturã. Nisi igitur tur-

betur ordo naturæ, definito tẽpore motor citabit motum naturalem, à termino ad terminum, atq; sine intermissione continuabit, vnumque & perpetuum producet. Nam motus à termino contrario, ad terminum contrarium, sine intermissione productus, efficitur vnus & continuus. Ad essentiã constituendã vnitatis in motu, multa concurrunt, & vt partes sint simul, non seorsum, & vt extrema ordine cohæreant per suũ intermediũ, & vt se se tangant, atq; continuæ sint. Porrò intermedium est, id quò res prius peruenit, quàm ad id, ad quod vltimò mutatur, quæ naturà continenter mouetur: tria enim ad motum concurrunt, & duo extrema, & vnum intermedium, quia motus, vt antea exponebam, est mutatio ab extremo contrario, ad alterum extremum contrarium. Ad extrema verò non fit transitus sine

intermedio. Continenter autem moueri secundum naturam, est sine partiũ rei intermissione, aut nulla, aut per exigua, siue momentanea (per exiguum enim pro nihilo ducitur) mutari ad extremum. At continenter moueri sine temporis intermissione, non est moueri continenter secundum naturam: quia in continuatione motus secundum naturam, consideratur ordo partium rei. Nam mouere digitos ab extremis fidibus, ad, extremas, prætermissis intermediis, sine intermissione temporis, non est continenter secundum naturam moueri: continuatio enim motus, simpliciter æstimatur ad temporis continuationem. At continuatio motus secundum naturam, æstimatur ad continuationem rei. Proinde intermedium impeditum, & interpellatũ à suo vltimo, non est suum intermedium, vt la-

pis si prius descenderet, quàm perueniret ad locum superiorem, loci superioris, non est intermediũ: quia interpellatur à continuatione cũ vltimo. Extrema autem, & vltima in motu, vt dixi, sunt planè contraria: contraria sunt, quæ posita sub eodem genere plurimum distant: distantia est mensura extremorum. In motu loci mensura est linea recta, quia finita est, atque breuissima, quæ quidem proprietas adiudicatur mensuræ. In alteratione mensura est qualitatis intentio, & remissio. In accretione, & imminutione, est quantitas perfecta & imperfecta. Itaque motus, qui est vnus, idem etiam est continuus, vicissimq́, qui est continuus, is quoque est vnus. Porrò continuum id esse definimus, cuius extrema sunt simul, hærent, tangunt, pariter & tanguntur, ita quidem,

vt in vnum extremum tantum coale-
ſcant,& ex duobus vnũ fiat extremũ: vt
linea eſt cõtinua,quia extrema fiunt vnũ.
Vno enim puncto partes eius copulãtur,
& cõtinuantur. Motus autẽ dicitur eſſe
vnus, aut genere ſummo, aut ſpecie, aut
numero.Genere quidem,vt oẽs lationes
ſunt vnus motus,oẽs alterationes, vnus
motus. Oẽs accretiões ſunt vnus motus.
Specie veró,aut diuidua,aut indiuidua.
Species ſanè diuidua eſt,quę partim eſt
genus,partim eſt ſpecies,vt coloratio eſt
ſpecies diuidua dealbatiõis, & denigra
tiõis:iccirco vnus ſpecie motus eſt,in quã
vnus nõ ſimpliciter,ſed quodã mõ:nec ſo
lũ multi motus vnus ſpecie dicuntur,ſed
etiã motus,qui eſt mutatio ad ſpeciẽ di-
uiduam,dicitur vnus quodam modo,vt
μάθησις,hoc eſt actus diſcẽdi eſt mutatio
ad ſcientiam,quia ſcientia eſt ſpecies di-
uidua relata ad ὑπόληψιν hoc eſt cogni

tionem, quia cognitio est genus opinio nis, & scientiæ: relata verò ad inferiores habitus, ad philosophiam, ad arithmeticam, est genus. Dealbationes verò omnes sunt motus vnus specie indiuidua simpliciter: quia est motus ad speciem vnam indiuiduam. Simili quoque rationis modo, denigrationes sunt motus vnus simpliciter specie indiuidua. Numero vnus, est vnius numero formæ, vt hæc dealbatio, & hæc denigratio. Vt autem sit numero vnus simpliciter, tria desiderat, in primis mobile vnum numero, & per se, non ex accidẽti: deinde tempus vnum numero: ad extremum formam vnam numero, siue id genus, in quo est, vel qualitatem, vel quã titatem, vel locum. Mobile quidem desiderat vnum numero, & per se, quia vnum specie potest esse, & motus tamen erunt diuersi, vt Socrates, &

Plato ſunt ſubiectum vnum ſpecie, quandoquidem ſint homines: ſed motus qui fiunt in ipſis, non ſunt vnus numero. Addidi per ſe, quia tametſi Coriſcus albus eſt vnus, tamen motus non erit vnus numero, & per ſe, niſi ex accidenti: nam quà Coriſcus eſt, deambulat, quà verò albus, mutatur ex nigredine in albedinem. Dealbatio & deambulatio non ſunt motus vnus per ſe, ſed ex accidenti vnus, quia accidit Coriſco deambulanti albeſcere, & quia deambulatio eſt vna numero, ideo accidit vt vterque motus qui diuerſus eſt, vnus ſit. Tempus verò requirit, quoniam poteſt Socrates mutari ad formã vnã numero, verbi cauſa ad albedinem, quia poteſt albeſcere, ſed temporis interuallo, & non continuato tempore, illa quidem dealbatio, quæ fit diuerſis temporibus, non eſt vna

numero: quia tempus non est, conti-
nuatum, & vnum numero. Nam motus
veluti dealbatio, quæ interiit, & tem-
pus quod præteriit, non redit vnum
numero, ſed ſpecie tantum: vt enim
corpora æterna eadem numero, ita ge
nita & interitura eadem ſpecie, non nu
mero reuertuntur: motus verò tam
æternus, quàm genitus & interiturus,
non redit idem numero, ſed ſpecie
duntaxat. Proinde, conuerſio cœle-
ſtis hodierna, & heſterna, non eſt ea-
dem numero, ſed ſpecie tantum: quia
motus, qui ſemel interiit, idem nu-
mero non reuertitur, ſed ſpecie: ſi-
quidem tempus, quod redit, non idem
numero, ſed ſpecie duntaxat redire
cenſeatur. Hoc tamen intereſt inter-
motus genitos, & conuerſiones cœle-
ſtes, quòd ex omnibus conuerſioni-
bus fit vnus numero motus: quoniam

inter vnam et aliam non cadit tempo ris interuallum: atque adeo mobile nimirum cœlum vnum numero eſt, et eadem eſt ſpecies lationis. Formam quoque requirit vnam numero, quia ſi Socrates mutetur ex ophthalmia in ſanitatem, non eſt vnus numero motus: propterea quòd ſanitas eſt vna ſpecie, non numero: nam ſanitas eſt forma communis, quæ habet infra ſe alias: vt enim eſt multiplex temperamentum, ita quoque eſt multiplex forma ſanitatis. His ergo legibus obſtricta eſt continuatio motus, à quibus ſolutus, illicò deſinit eſſe continuus. Exemplis ipſas illuſtremus, ſiquis currendo, febricitet, profectò eius motus non eſt continuus: quoniam non eſt vnus: deſinit autem eſſe vnus, quia forma non eſt vna. Ná curſus eſt latio, latiõis verò forma eſt locus: et febricitatio eſt alteratio, cuius

forma est qualitas. Itaq; etsi mobile est vnum, & tempus vnum, quia non intermittit: nihilominus motus non est continuus. Rursum multi currentes in equis, qui inuicem & per manus sibi lampada in certaminibus græcis tradebant, non fuit illorum motus cõtinuus, quoniam desiderabatur singularitas, siue vnitas mobilis, quoniam multi fuerunt cursores, attamen vna fuit lationis forma, nempe locus vnus, & tempus vnum minime intermittens. Huiusmodi ergo motus non sunt continui, sed potius cohęrentes, & deinceps sequentes: quoniam habent tempus continuũ: proinde his satis est continuatio temporis. Cum igitur hac lege fiat vnus, & continuus, tunc efficitur, vt neque ex indiuiduis partibus, & terminis motus cõponatur, neque in indiuiduas diuidatur: sed ex diuiduis coalescat motibus,

&' dissoluatur itidem in diuiduos. Nam motus sequitur compositionem simul & diuisionem magnitudinis, ac tempo ris: & vicissim magnitudo, & tempus accõmodatur ad diuisionem, atq; cõposi tionem motionis: Vnà enim conspirant, & proportione quadam mutuò sibi re- spondẽt. Ec quis dubitat, si aliquod cor pus mobile æqualis celeritatis, hora vna confecerit centũ stadia, quin idẽ sit ho- ra dimidiata confecturum quinquagin ta: non sanè ob aliã causam, quàm quòd motus, tẽpus, & magnitudo inuicẽ cõspi rant. Vt enim puncta in magnitudine, & instantia, quæ dicũtur τὰ νῦν in tẽpo re, se habent, ita quoq; momenta, siue vt recepto scholarũ vocabulo vtar, muta- menta in motu, quæ nuncupantur ab Aristo. κινήματα, puncta quidẽ sunt termini magnitudinis, at non sunt ma- gnitudo, nec ipsa cõponitur ex illis: sed

ex magnitudinibus. Simili quoq; rationis modo vt instantia temporis, ita momenta sunt termini motus: ex his neq; motus, neq; tẽpus componitur, sed ille ex motibus, hoc verò ex temporibus consurgit. Cæterum motus vnus atq; continuus, idẽ pariter & perfectus est: quia vnum est quoddam totũ, & perfectũ. Sed ille est veré perfectus, qui illuc euadit, quò promouere natura instituit: promouetur autẽ motus, aut æquabilis, aut inæquabilis, aut velox, aut tardus: quamuis sit continuus. Aequabilis est, qui totus est sibi similis, & obtinet partes cunctas inter se se congruentes: idcirco assimilatur lineæ recte, quæ videtur similis vndiquaq;, & vna: inæquabilis assimilatur tortuosæ & anfractuosę, quę videtur esse cõposita ex pluribus. Porró causa ęquabilitatis & inęquabilitatis est duplex, aut est id, in quo cietur

motus, aut modus. Sanè id, in quo est mo
tus, est aut magnitudo, aut qualitas, aut
locus: ideo in ęquabili spacio latio ē mo
tus ęquabilis, vti in linea recta: in ęqua
bili qualitate intenditur, & remittitur
ęquabilis alteratio: in ęquabili magnitu
dine extēditur ęquabilis accretio, & im
minutio. Modus aūt est celeritas & tar
ditas: ex similitudine enim celeritatis, ac
tarditatis, motus cietur ęquabilis, ex dis
similitudine inęquabilis: ex quo fit ma-
ximè pspicuū celeritatē atq; tarditatem
nō esse speciē motus neq; differētiam:
quandoquidē sit in omni genere & spe
cie motus. Nā, mas & fœmina, quia est in
omni fermè animalis genere, ideo nō est
eius species, nec cōstituit speciē anima
lis, sed est accidens. Simili quoq; rōnis
modo celeritas & tarditas reperitur in
omni specie motus: naturalis enim īter
initia tardus est, in fine accelerat. Rursū

violentus principiò velox est, postremò tardus & lentus. Nō est ergo neq; species, neq; differentia ipsius motus, sed rectius nominatur accidens: grauitas pariter & leuitas, sunt accidentia non species, nec differentiæ motus, & in eadem specie minime differunt: vt terræ maior grauitas non differt à minore grauitate eiusdem. Idem iudicandū de maiore, & minore leuitate ignis, esse arbitror. Et si tot causę concurrunt æquabilitatis & inæquabilitatis, proxima tamen & interior est, id in quo cietur motus. Sed procul remota est similitudo, & dissimilitudo celeritatis, & tarditatis. At roget quis, an omnis motus possit esse æquabilis, & inæquabilis? Equidem opinor omnem motum, infra globū lunæ, posse esse æquabilem & inæquabilem, quia motio corporis cœlestis est perpetuò æquabilis, quia concitatur in

magnitudine æquabili. Cæterũ Auerroes in quintum Physicorũ Aristotelis, contendit motũ ea ratione, quà motus est, æquabilem, aut inæquabilẽ esse, ratione verò, quà est motus corporis, non omnis motus est æquabilis, aut inæquabilis, sed aliquis, quoniam conuersio cœli, est æquabilis tantũ. Iã verò motus velox est, quo mobile corpus æquali tẽpore conficit maius spacium, aut minori tempore itidem maius spacium, aut minori æquale. Propterea omne corpus mobile obnoxiũ generationi & interitui, mouetur in omni tempore velocius, aut tardius: dixi obnoxium generationi, quia corpus cœleste, neq; tardiori, neq; celeriori motu põt cieri: subiunxi præterea, in omni tempore, quia motus nunquam seiungitur à tempore, sed semper cietur in tẽpore, vt fuit demõstratum in quarto Physicorum ab Ari-

ſtotele. Et quemadmodum ex celeri-
tatis,& tarditatis incremento diuidi-
tur tempus,ita quoq; magnitudo, vt li
quido conſtat ex definitione velocioris
& tardioris corporis acti per aliquam
magnitudinē. Ex deſcriptione velo-
cis motus facillime dignoſcitur tardus,
quia contrariorū eſt par ratio & defini-
tio:tardus igitur motus eſt,quo mobi-
le corpus, aut in æquali tēpore minus
ſpaciū pertranſit,aut in maiori minus,
aut in maiori æquale.Cauſa verò velo-
citatis ac tarditatis(vt pote cū aliquod
corpus inanime celerius alio mouea-
tur)duplex reddi ſolet:altera qdē ſumi
tur à disſimilitudine medii: altera ve-
rò à diſpari grauitate & leuitate corpo
ris mobilis. Corpus namq; longè cele
rius fertur per medium liquidius & ma
gis tenue,vt per aëra,quàm per ſolidius
& ſpisſius,vt per aquam: vt pote quod
tenue,

tenue, facilius & ocyus cedat, crassum autem obsistat, renitatur & remoretur motum: nam tenue est, quod diuiditur facilé, id aũt facile diuiditur, quod etiam facilè terminatur. Itaq; aër, quia facilius terminatur, q̃ aqua, propterea citius diuiditur. Sed qualis est ratio siue proportio medii in tenuitate ac densitate ad mediũ, talis est tẽporis ad tẽpus: et qualis est tẽporis ad tẽpus, sanè talis est motus ad motũ in celeritate & tarditate. Corpus aũt quò grauius, eò celerius descendit, & quãtò leuius, tãtò velocius ascendit. Sed hæc corpora, quę cõparãtur in motu velociori & tardiori, debẽt esse paria, & esse eiusdem figurę, atq; eiusdẽ magnitudinis. hæc enim oĩa sunt adiumenta, vt poteque cõferant ad motus tarditatẽ simul & velocitatem. At verò si nulla sit proportio medii in tenuitate & densitate,

ſiue crasſitie, profectò neq; erit tempo ris ad tempus, neque motus ad motum. Proinde motus in vacuo nequaquam cietur, quia inanis, & pleni, quæ ſunt media, per quæ motus agitatur, nulla eſt proportio in tenuitate, & denſitate: quoniam inane eſt quoddam infinitum, plenum verò eſt finitum: ſed finiti ad infinitũ, vt inquit Lucretius noſter, pro portio nulla: quemadmodum nulla eſt proportio puncti ad lineam, & nihili ad numerũ. Poſita & conſtituta cauſa velocitatis, & tarditatis, cõmodisſimè ſol uitur illa quæſtio, quæ viros doctos ha buit ſollicitos hactenus: cur corpora, quæ naturà mouentur, quando proximant loco proprio, tunc celeriori motu ferantur. Conſpicimus enim guttam, inquit Strato, quæ defluens ab imbricibus, vbi pauimento propinquat, ob vehementem celeritatem disiicitur,

ac dissipatur : & corpus graue turbatum ab alto tecto, sonum grauiorem ædit proximè suum locum. At corpora quæ mouentur præter naturam, tardius, & segnius aguntur propè locum, ad quem pelluntur. Fortassis ea est ratio, quòd corpus sponte naturæ motum maiorem, & vim acquirit, accedens proximè locum proprium : quia forma sua, & natura totius, magis ac plenius participat. Tametsi hæc opinio potest defendi, & captiosis argumẽtis comprobari, quemadmodum scio esse comprobatam à quibusdam minutis philosophis, mihi tamen non probatur : propterea quòd cum his nostris placitis (vt credo) Peripateticis minimè conuenit. Ex natura ergo medii spacii, per quod fertur corpus natura mobile, causa potior multò, sumi potest. Quando igitur corpus propin-

quat loco proprio, in quo conseruatur, tunc minus medium intercedit, & fit tenuius, & ideo facilius diuiditur, ac minus impedit, minusque resistit, ob id celerius mouetur. Non desunt aliqui haud obscuri nominis philosophi, qui causam referant in plures partes medii, verbi causa aëris ad motum actas, atque validè agitatas: & ideo minus resistunt: quia plures sunt in motu, quàm in quiete tunc, cum propinquat corpus loco proprio: nam quantò plures partes quiescunt, tantò validius resistunt, quia firmæ consistunt: nutantes verò & quasi fluitantes, paulo momēto facilè cedunt, atque huc illuc impelluntur. At in motu violento, & præter naturam, vis impellens, aut impetu facto proiiciens, paulatim & perpetuò deficit, & quasi exolescit: quippe quæ semper of-

fendat plures partes ſtabiles, & quie-
ſcentes, quàm inconſtantes, & cōmo-
tas: iccirco corpus vi actum, tardius
fertur in fine, quàm in principio mo-
tus. Vt vt res eſt, de hac controuerſia
nunc non ſum ſollicitus, modo apud
te conſtet cauſam pendere ex natura
medii, ſecundum dogma Ariſtotelis:
quemadmodum plenius et diligentius
explanaui in opere noſtro, de ſcho-
laſticis controuerſiis. Sed hæc om-
nia, quæ hactenus dixi, de celerita-
tis & velocitatis cauſa, dicta eſſe vo-
lo de velocitate, et tarditate corpo-
rum inanimium: nam nemini eſt du
bium, quin corpora ſint cuncta, aut
animata, aut inanimia: animata, aut
immortalia, vt corpora cœleſtia, aut
mortalia, vt corpora hominum bru-
torum, ſtirpium: inanimia, aut ſim-
plicia, vt elementa quatuor, aut com-

posita, vt sulphura, gemmæ, metalla, & reliqua id genus grauia, & leuia: propterea aliter est iudicandum de celeritate, & tarditate inanimium corporum, quàm animatorum. Corpora etenim inanimia, non possunt temporis momento moueri, propter repugnantiam externam, quia (vt nuper dicebam) medium sua spissitudine, aut tenuitate impedit, ac remoratur motum, tenuitate quidem minus, spissitudine verò magis. Animata corpora caduca, nec subitò mouentur, nec aut celerius, aut tardius, cum propter repugnantiam externam, tum internam. Diuiduntur enim in partem per se mouentem, vt formam, & partem per se motam, vt corpus. Inanimia non diuiduntur in partem per se mouentem, & per se motam, vt elementa, sed in formam, ac simplicem materiam, quæ per se non mo-

uetur. Causa ergo interna velocitatis, & tarditatis animatorum corporum, est ipsa repugnantia, inter partem motam, & mouentem, vt corpus humanum, vel ferinum, non potest tanta celeritate ferri, vt subitò moueatur, tum quia pars mota resistit animæ per se mouenti, tum quia mouetur per plenum spacium, aut spissius, aut rarius: propter hanc eandem repugnantiam inter partem motam, & mouentem, magni quidam philosophi sibi persuaserunt, corpus cœleste ita celeri motu conuerti, vt celeriori non possit: siquidem formæ suæ mouenti, orbis cœlestis repugnet, & obsistat. In hac hæresi fuisse videtur Aristoteles, qui in secundo libro de cœlo & mundo, iudicat, si ad orbem stella adderetur, omnino fore, vt is vel à suo motore etiamnum moueri non posset, vel tardius

mouerētur, idq̀ nō ob aliā causā, quàm quòd repugnantia increſceret. Sed repugnantia interna corporis cœleſtis, & caduci, eſt valde disſimilis, quia corpus caducum repugnat, & renititur, ne feratur in eam partem, in quam ſua forma mouet. Cœleſte verò propendet ſemper & inclinat eò, quò ſua forma mouet, ſed obſiſtit, ne ocyus conuertatur, quàm conuerti aptum ſit. Ex quo loco planè intelligitur de ſententia Ariſtotelis, Deum habere potentiam mouendi finitam, non infinitam. Sed hæc diſceptatio in alium locum, & aliud tempus reiiciatur: quandoquidem ad vſum, & finem motus aſpirare, & cōtendere nunc ſit vtilius, & opportunius: nihil enim natura temerè, & ſine cauſa molitur, & facit, ſed oēs ſuos conatus (niſi ab aliqua vi externa impediantur) intendit in aliquos vſus,

& certos fines, vt ille calceus inutilis eſt, & fruſtra ab artifice factus eſt, qui pedem aliquem non munit, & induit, ſic quoq; motus in hoc diuino opificio incaſſum cieretur, niſi à ſagaci, & prouida natura, ad aliquẽ vſum fuiſſet inſtitutus. Naturę quidẽ finis eſt, vt ſuo quodam inſtinctu appettat, & aſpiret ad rerum cuſtodiam. Cuſtodiri autem non poſſunt niſi per ſuam formã: per formã nãq; & ſunt, & opus propriũ faciunt, & tantiſper ſunt, atq; ſunt in opere, quo ad forma fruũtur: vbi deſtituuntur illa, continuò intereũt vnà cũ ſuo opere. Cũ igitur præſtet eſſe, quàm nõ eſſe, natura ſalutaris adhibuit omnes conatus in formam, veluti ſummum bonnm omnium rerum naturalium. Vtile enim eſt, & bonum quamq; rem per formã conſtitui, & expoliri, atq; exornari: ſed forma educi ex materia rei fingendæ, efforman-

dæq; gratia, aut in ipsam induci, minime potuit, sine aliquo commodissimo instrumento. Nam quisq; opifex ad opus fabricandum, accommodat omnia genera illorum armorum, quæ esse aptiora iudicat. Simili quoq; modo natura, quæ est summus artifex, & idea, atq; imago artis, commodiori instrumento vti non potuit ad formas educendas, atq; res vniuersi mundi fingendas, quàm ipso motu. Vt enim ex semine genitali conformetur illud animal sagax, prudens, & rationis capax, qui vocatur homo, habet opus natura, alteratione, atq; generatione: sed generari & educi non potest forma hominis, quin seminis intereat, quia generatio vnius rei, est interitus alterius. Alteratio autem & generatio, & interitus, sunt mutationes, & motus, vt initio explanabam. Sed otio-

ſum eſſet inſtrumentum, niſi per ipſum perficeretur, & abſolueretur opus, atque extenderetur ad eam magnitudinem præfinitam, quæ commoda ſit ad opus. Nam forma non in quacunque magnitudine poteſt eſſe principium operandi. Vt enim artifex non poteſt figuram eius nauigii inducere, in quamuis portionem materiæ, quod vſui ſit, & vtile ad ſulcanda maria, ſic forma requirit materiam, quæ extendatur in certam quantitatem, ac terminatam, extenſio autem eſt motus, & quodam modo loci mutatio, vt antea dicebam. Itaque motus eſt inſtrumentum naturale, aptisſimum ad exornandas materias ſuis formis, vt hæc pulchra rerum vicisſitudo in terris conſeruetur. Nam bonus artifex, non ſolum ſtudet opus ſuum probè fingere, atque ornare, ſed etiam fictum, & ſumma arte elabora-

tũ,quoad fieri poteſt cuſtodire:ideo na-
tura ſagax,& prouida, quia ſubeſt for-
mæ materia quædam inconſtans, & no-
uæ formæ appetens,& veterẽ faſtidiẽs,
præfecit diuinas mentes,& cœleſtia cor
pora,quæ ſempiterno tempore circum-
acta, conſeruarent hoc inſtrumentum
in æternitatem. Id'q́ꝫ vt opus naturæ,
quod interit,omne citra globum lunæ
ſeruato incolumi inſtrumento, per quã
dam ſucceſsionem repararetur in per
petuitatem. Verum enimuerò res na
turales, vt generentur,atq́ꝫ conſeruen-
tur, non ſolùm habent opus motu,ſed
etiam quiete:quandoquidem,nec cun-
ctæ quieſcant, nec cunctæ mouean-
tur, ſed interim quieſcant, interim
agitentur: propterea vt integra mo-
tus natura plus atque plus appareat,
quò rerum viciſſitudo conſeruatur, eſ-
ſentia quietis non eſt negligenda:nam

qui profitentur se tenere scientiam, & cognitionem animæ, illi non modo eius facultates, & opera, & sensilia propria, qualia sunt visilia, auditilia, gustatilia, tactilia, olfactilia, contemplantur, sed etiam quid sit inuisile, inauditile, & reliqua insensilia disquirunt. Simili quoq; rationis modo opinor non esse satis, scire quid sit, & qualis sit motus, atque eius mobile: sed etiam (mea quidem sententia) operæ est precium intelligere, quid sit illud, quod aduersatur & motui & mobili. Nam non est cuipiam dubium, quin immobile aduersetur & pugnet cum mobili. Porrò immobile, quod ab Aristotele nuncupatur ἀκίνητον quatuor modis concipitur. Aut enim immobile id est, quod nullo prorsus modo potest moueri, neq; per se, neq; ex accidenti, cuiusmodi

est Deus Optimus Maximus, & axes mundi: aut quod longo tempore mouetur, vt stellæ errantes, vt diuturna ægrotatio: aut quod ægre mouetur, vt corpora indecenter conformata, quales sunt loripedes: aut quod sanè quiescit, sed aptum est vt moueatur, & quando, oportet, & vbi oportet, & quemadmodum oportet. Quando oportet, quia puer vt primum natus, licet non moueatur, non tamen dicitur immobilis: quoniam nondum venit tempus, quo potest moueri, & quomodo debet moueri. Vbi oportet, quia in terra, non vocamus pisces immobiles, quanquam non mouentur: nec homines immobiles, qui in cœlo siue aere priuantur motu: quia locus vbi mouentur homines, est terra, vbi pisces natant, est aqua: quemadmodum igitur immobile postremi generis,

opponitur mobili, ſic motui immobilitas, quæ dicitur à Græcis ἀκινησία, hoc eſt priuatio motus: à Latinis appoſitè vocatur quies. Nam priuatio habet magnam ſimilitudinem cum ipſo contrario, ſed hoc intereſt, quòd priuatio non omnino negat, ſed habet aptitudinem iunctam cum negatione: contrarium verò negat prorſus. Argumento ſunt cæcum, & inerme, quæ diſtinguntur à non vidente, & à non armato. Itaq; quies opponitur motui priuatiuè, ſed non indiſcriminatim, quæque quies, cuiq; motui opponitur. Nam quies in termino à quo motus incipit, opponitur motui: non quies in termino, in quem deſinit motus: propterea quòd, quies in termino ad quem eſt motus, finis & perfectio eſt ipſius motus, quæ dicitur etiã ἐντελέχεια & ἐνέργεια: & ideo non

eſt contraria motui, cuius eſt perfectio, verbi cauſa, ſanationi opponitur illa quies, quæ eſt in ægritudine, non ea, quæ eſt in ſanitate: quoniã ſanitas eſt perfectio ſanationis: ęgritudo verò eſt contraria, & aduerſa, à qua deiicitur. Sed quia termini ſunt contrarii, ideo quies erit quoq; quieti contraria. Quies ergo in termino à quo proficiſcitur motus, aduerſatur quieti, quę eſt in termino ad quem cietur motus: et quemadmodum mutationes opponuntur mutationibus contradictoriè, hoc eſt per negationẽ & affirmationem, qualis eſt generatio & interitus: ſic mutationis vacuitas, ſiue priuatio, quæ dicitur à Gręcis ἀμεταβλησία, hoc eſt (vt verbũ verbo reddamus) immutabilitas, opponitur priuatiuè mutationi. At cui ſ'ro get quis: nempè illi, quæ eſt in termino à quo fit mutatio, non illi, quę eſt

in ter-

mino ad quem eſt mutatio, quia eſt ſua forma & ἐνδελέχεια, vt generationi opponitur immutabilitas illa, quæ eſt in negatione ſiue in non ente, & interitui illa, quæ eſt in affirmatione, hoc eſt in ente: atque vt generatio & interitus, affirmatio & negatio opponuntur, ita quoq; immutabilitates opponuntur altera alteri, quemadmodum etiam dictum eſt de motu. Sed immutabilitas non eſt quies, alioqui alterum duorum incommodorum nobis incumberet, aut non omnis quies opponeretur motui: aut generatio, atq; interitus eſſet motus, id quod ſanè vtrumque eſſet abſurdum. Iam verò cum ſtatuerimus quietem in termino, à quo recedit motus, opponi motui, qui ab eodem proficiſcitur, tunc rogauerit quiſpiam, an duo contraria ſint ſimul, quoniam videntur eſſe ambo in aliquo, atque eo-

dem, vt denigratio eſt in albedine, & ſua quies. Roganti hunc in modum reſponderem, eſſe ſimul non ſimpliciter, ſed quadam ex parte: quia quemadmodum motus partim eſt in termino à quo incipit, partim etiam in termino in quem deſinit, quia eſt diuiduus: ſic etiam quies participat vtriuſque termini: vt quando fit denigratio, tūc quies partim eſt in albedine, partim in nigredine: quia ſuccedit nigredo ſenſim. Prȩterea quies & motus, vt Themiſtius atteſtatur in Phyſica Ariſtotelis, non verè opponuntur, ſed eſt oppoſitio priuatiua, quæ dicitur à Grȩcis ἀντίθεσις κατὰ στέρησιν: quoniam quies eſt priuatio motus. At magis motus, quàm quies motui aduerſatur, ſiquidem motus ſint contrarii. Rurſus hoc loco aliquis ſciſcitari commodè poteſt, an quietis ſit generatio, non enim vide

tur eſſe generatio, quia generatio quie
tis eſt via ad ſtatum, quem nuncupat
Ariſtoteles τὸ ἵςασθαι, ergo quies ter-
rę ſurſum pręter naturam, eſſet via ad
ſtatum, quod quidem eſt falſum, quia
quæ feruntur ad ſtatum, illa ſtatui pro
pinquiora celerius mouentur. Sed ter
ra, quę fertur ſurſum, tardius mouetur:
ergo quietis non eſt generatio. Præ-
terea ire ad ſtatum, eſt moueri in pro
prium locũ, ergo terra moueretur ſur-
ſum ſuapte natura in proprium locum.
Rurſum altius rem ſpeculanti, videbi
tur quietis eſſe generatio: quoniam nõ
poteſt quippiam quieſcere, cuius quies
non generatur: hoc eſt non poteſt quie
ſcere, quod ad quietem non peruenit.
Huic itaq; ſciſcitanti, atq; dialectico
more in vtramq; partem diſputanti, &
argumentoſa oratione cauillanti, non
prius reſponderem, quàm mihi ſecum

conueniret, de quo genere quietis proposita sit controuersia. Nam quies, est aut sempiterna, aut non sempiterna, sempiterna quidem quies, est terrę quę tempore ęterno quieuit, & quiescet, de sententia Aristotelis: non sempiterna verò, est earum rerum, quæ interdum mouentur, interdum non mouentur: & hæc rursus, aut est naturalis, aut violenta. Sanè violentæ quietis non est generatio, naturalis autem est generatio: quoniam generatio est via ad statum: venire autem ad statum, est ferri in locum proprium. Propterea quies non sempiterna, & illa quidem violenta, siue præter naturam, opponitur motui naturali. Nam quemadmodum ignis motus deorsum, qui est præter naturam, aduersatur motui sursum naturali, sic quies ignis deorsum violēta, aduersatur quieti ignis sursum

naturali. Atq; hactenus de omnibus generibus causarum, & principiorum motus, & proprietatibus, & affectionibus eius, atq; adeo de quiete illi opposita, dicta sint hęc satis per methodũ definitiuam, in qua nunc lubens acquiesco, ipsam amplificaturus, ornando in Ecphrasi totius physiologię.

ECPHRASIS DE TEMPORE.

AGNVM Opus omnino, & arduum molior: nā color, & motus, & tempus in ore omniū versantur, & creberrimè in cotidiana oratione vsurpantur: sed quid sint, vix dum à sapientissimis philosophis intelliguntur. Quin etiam tantum abest, vt intelligi possint, vt plerique perinsignes, & prisci physiologi dubitauerint, an sint in vniuersitate rerum. Melissus enim motum tollit: alii colores, quippe qui opinentur ipsos esse sensus quasdam illusiones, & in rebus haud quaquam reperiri. Non defuerunt etiam, qui negauerint esse tempus, quandoquidem mentibus hominum ea opinio insederit, quæ profiteatur partes

temporis esse præteritum,& consequẽs: præteritum quidem etiamnum non est, consequens verò nondum est. Partes enim quando non sunt, tunc ne quidem totum ex ipsis consurgens esse fit credibile. Iam verò instans, non est pars temporis: quia pars componit, & metitur totum, atqui instans minime componit totum tempus, siquidem tempus sit diuiduum, instans autem indiuiduum. Sed diuiduum non componitur ex partibus indiuiduis. Propterea huc aciem sui ingenii Aristoteles intendens, affirmauit in suis physicis vix, aut obscurissimè posse cognosci an sit tempus. Quocirca iudicaui nihil esse difficilius, quàm scribere de tempore, de quo philosophorum quot extiterunt capita, tot quoque fuerunt sententiæ. Alii namque crediderunt esse conuersionem amplissimi orbis, in qua hæresi fuisse Platonem in Ti

mæo teſtantur Eudemus, Theophra-
ſtus, & Alexander Peripateticus: Sim-
plicius tamen quodam in loco, ipſum ci
uilius interpretans, contendit tempus
conſequi orbis conuerſionem. Nonnul
li alii, vt Pythagorei, opinati ſunt eſſe
ipſum orbem ampliſſimum. Alii motio
nem, ſiue motum, vt ſtoici. Alii iter ſo
lis, vt Eratoſthenes. Eſſe autem conuer-
ſionem, ne quidem ſit veriſimile, eò ſa-
nè, quòd pars tēporis ſit tēpus, at pars
conuerſionis, non eſt conuerſio: quoniam
conuerſio eſt motus, ab eodem puncto
ad idem rediens: quæ quidem defi-
nitio non cadit in partem conuerſio-
nis. Præterea ſi plures eſſent mundi,
quemadmodum Democritus exiſtima-
bat, plures quoq; eſſent conuerſiones,
proindè & plura tempora, ſed tēpus eſt
vnum duntaxat. Nec verò poteſt eſſe
ſphæra: quoniam quæ ſunt in ſphæra,

ſunt vt in loco, non vt in tempore. Præ-
terea ſphæra corpus eſt, tempus mini-
me eſt corpus. Huc accedit, quòd tem
pus diſterminatur, & copulatur momen
tis, ſphęra non item. Neq; motum eſſe
conſentaneum rationi eſſe videtur, par-
tim quia motus eſt in ſola re mobili, & in
loco, in quo mouetur, at tẽpus eſt in om
nibus, & hæret omnibus: meus enim mo
tus non eſt in omnibus, quia multæ res
quieſcunt, & non mouentur; partim etiã
quia motus eſt velocior, & tardior, vt ap
paret in orbæ lunæ, & in aliis corpori-
bus, vt ex animalibus, aquilæ volatus, ſi-
ue motus velocior eſt multò, quàm gra-
culi: ſed motus velox is eſt, qui breui tẽ
pore multus cietur, contrà tardus eſt,
qui longo tempore paucus exigitur, &
abſoluitur. Si igitur tẽpus eſſet motus,
profectò tempus definiretur tempore.
Atqui tempus non poteſt eſſe menſura

temporis: non enim definiri potest, neq; vt aliquod quantum, neq; vt quale. Nō vt quantum, propterea quòd alius annus alio non dicitur, aut lōgior, aut breuior. Non vt quale, quoniā dies, annusue alius alio, non est aut tardior, aut velocior, quia hæc omnia tempora sunt paria. Cum verò non sit motus, nec etiā sit credibile, esse iter solis, quoniā ipsum quoque motus est. Sed tametsi non est motus, non sine tamen motu, siue mutatione esse potest. Cuius rei illud est signum admodum euidēs, quòd tempus non apprehendimus, nisi insignem animi mutationem sentiamus: at si nullam sentiamus, tūc non percipimus tempus, quemadmodum nobis certam fidē dormientes faciunt: qui à somno vel longissimo excitati, nullum tēpus vel perbreue præteriisse credunt. Sin autem sentiamus ingratam mutationem, vt in ali-

quo affectu tristi, consueuimus appellare tempus longum, ob idq; molestum. In aliquo affectu grato, & læto constituti, dicimus tempus admodum breue præteriisse, quemadmodum suo loco explanabitur. Itaq; in hac tanta opinionum varietate, & rei obscuritate, nihil certi ausim affirmare, sed tunc nõ mediocrem laudem me esse consecutum arbitrabor, cum quid senserint Aristotelei philosophi, saltẽ aliqua methodo scriptis commendare tentauero. Nihil enim est vsq; adeo rude, & obscurum, & turbatum, vt non expoliatur, splendescat, atq; mirabilem dispositionem accipiat, si diligenter methodum adhibueris. Hæc iure optimo regina inuentionis, expultrix confusionis, lux veritatis nominari potest, de qua iustum volumen conscripsi: non ea quidem gratia, vt sperarem me supera-

turum MONTANVM, qui de eadem, & doctè, & accuratè scripsit, sed vt ad vsum magis ipsam reuocarem, & quoad fieri posset magis, atque magis amplificarem, atque illustrarem, hominibusque non nullis, ad ineptam rationem cum docendi, tum scribendi deflectentibus, conciliarem. Sed prætermissa methodi vtilitate, ac multiplici vsu, quid sit tempus, & quale sit, definire nunc pertinet ad nostrum institutum. Tempus igitur est numerus continuus, atque numerabilis ab anima, per se in motu, & in quiete ex accidenti, per prius & posterius, vt res naturales mutatione conseruentur. Omnis quidem motus est continuus, nam quod mouetur, id omne ex aliquo, in aliquod moueri necessarium est, vt aliàs fuit demonstratum. Id autem est euidentissimum in mutatione loci: si enim quippiam

mutetur & transferatur ex termino in terminum, oportet offendere mediam magnitudinem, per quam fiat mutatio. Sed magnitudo eſt continua, ergo & motus erit continuus, qui cietur in ipſa: nam cnntinuatio motui cõuenit per magnitudinem. Præterea in magnitudine eſt pars poſterior, & prior, & ideo erit in motu quoque. Nam quod cadit medium inter prius & poſterius in magnitudine, id ipſum intelligimus eſſe motum. Sed nos ſentimus tempus per motum, & motũ ideo ſentimus, quia in magnitudine deprehendimus prius & poſterius, atq; adeo medium iudicamus eſſe motum. Ergo tempus ſentimus pariter, quia deprehẽdimus in motu prius & poſterius, & medium intelligimus eſſe tempus. Tempus igitur erit numerus, ſiue menſura motus: ſed motus eſt cõtinuus & diuiduus in partem priorem,

& posteriorem: proinde & tempus erit continuum, & diuiduum in prius ac posterius. Nam si magnitudo est continua, & motus cõtinuus, consequens quoque est, vt tempus sit continuum, siquidem compositio, & diuisio temporis, sequatur necessario compositionem, ac diuisionem magnitudinis simul & motus: motus quidem, quia dicimus illud corpus esse velocius, quod aut breuiori tẽpore conficit, aut spatium maius, vel æquale, aut quod æquali tempore conficit maius: magnitudinis verò, quia consueuimus dicere magnitudinem dimidiatam, pertransiri dimidiato tempore, & minorem minori: præterea magnitudinem finitam, aut infinitam, vel diuisione, vel extremis, constituere tempus finitum, aut infinitum, vel diuisione, vel extremis. Est igitur numerus, & mensura continua per motum, quemadmo-

dum motus per suam magnitudinem. At roget quis, qui fieri potest, vt tẽpus sit continuum, atque idem numerus? siquidem numerus non sit continuus, sed disterminatus. Sanè numerus est triplex, aut numerus, quo numeramus, qui est in genere quantitatis disterminatę, qualis est collectio multarum singularitatum, vel in binario, vel ternario, vel in alia reliquorum numerorum specie: qualis etiã est /numerus multorum hominum, vel ferarum. Aut est numerus qui attribuitur animæ, ideoque à Platone definitur esse numerus seipsum mouens, sed hæc notio numeri est valdè impropria. Aut est numerus numerabilis, siue numeratus, qui est naturà rebus insitus. Cum igitur tot numeri sint notiones, profectò non fit verisimile, tempus esse numerum, quo numeramus, quia tempus est quantitas continuata, ille verò numerus, est

disterminata. Huc etiã pertinet, quòd si esset numerus, quo numeramus, efficeretur, vt tempus prçteritum, & futurũ vnũ atq; idẽ numero esset: quia numerus quo numeramus, semper est vnus atque idẽ cõceptus animo: vt denarius numerus, est vnus atq; idem numero, quãuis res numeratç sint diuersç, vt equi, & homines, solum tẽpus prçsens, est idem numero, queẽadmodũ mutatio prçsens: nihil enim idẽ differt à se ipso, Nec numerũ quidem attributũ animç esse tempus sit credibile, quia tẽpus nõ est substantia, sed quãtitas. Restat igitur, vt sit numerus numerabilis: numerus autẽ numerabilis, partim est cõtinuus, quatenus est in subiecto motu, partim nõ cõtinuus, quatenus refertur ad momentũ prius & posterius, quç quidẽ distermi-nata sunt, non cõtinuata. Quòd autem tempus sit & continuũ, & numerus nu-

merabilis,id est argumento,quod tēpus dicitur longum,& breue,quia est conti- nuum: nam longitudo & breuitas, est affectio propria magnitudinis, vti li- neæ. Præterea nuncupatur multū & paucum,quoniam est numerus,multitu- do enim & paucitas est propria affectio numeri, siue quantitatis disterminatæ. At verò tempus neq; velox,neq; tardum vocatur,quia nullus numerus est velox, aut tardus,neq; is quo numeramus,neq; numerus numerabilis. Numerus quo numeramus, est animo conceptus, & à rebus separatus: numerabilis est in re ipsa, verbi causa in motu, & magnitu- dine. Si igitur nullus numerus est ve- lox,aut tardus, sed multus aut paucus, & si nulla magnitudo est velox,aut tar- da,sed longa,aut breuis, neq; tēpus erit velox,aut tardum. Huc quoq; accedit, quód motus non solū actu est continuus,

ſed etiam poteſtate diuiduus. Tempus igitur erit actu continuum, & poteſtate diuiduũ: quia menſura, & id quod ipſa metitur, debẽt inter ſe æquari. Itaq; tẽpus eſt numerus numerabilis, non numeratus, quia poteſtate eſt partibile. Iam verò quia eſt numerus numerabilis, propterea eſt neceſſariũ ab aliquo numerari, & actum illum numerandi in aliud recipi: quoniã nihil in ſe agit, nec à ſe patitur: numeratur autẽ ab anima, non quidẽ vegetatrice, nec ſentiente, ſed à rationali, quia numerare eſt quaſi ratione vti & intelligere. Anima igitur numerat, & numerando efficit tẽpus. In alio autem non efficit ſubiecto, quàm in motu, quia motus eſt capax diuiſionis, atq; dinumerationis, quã anima producit. Motus igitur eſt numerabilis: proinde cauſa effectrix eſt anima numerans, & ſubiectum eſt motus, hoc eſt

tẽpus est in anima effectiue, subiectiue in motu. Nã motus & tempus miram habent inter se se cognationẽ, & similitudinẽ. Motus quidem fluit, & inconstans est, tempus etiam fugacissimũ est. Conuenit autem & consentaneũ videtur, vt rei inconstantis sit quoq; inconstans mensura. Præterea motus reuertitur idẽ specie, haud numero: pariter & tempus idem specie redit, numero autẽ idẽ redire non potest: vt reuertitur idẽ annus, idem mensis, idem dies specie, non numero, quia quod semel abolitum est, & corruptum, idem numero non redit, sed specie nouatur: quandoquidem sua forma interierit, & omnes affectiones aptè ad illam recipiendam, prorsus sint deletæ. Huc etiam pertinet, quòd vt tẽpus metitur motũ, ita vicissim motus metitur tẽpus, vt cum dicimus esse multum, vel paucum tẽpus, quia motus

est multus, vel paucus, & vicissim talem dicimus esse motum, quale est tempus. Et iure optimo mutuas sibi præstant mẽ suras, quia hæc tria, magnitudo, motus, & tẽpus, sunt continua, ex simili natura conflata: vt enim motus, & tẽpus sunt quantitates continuæ, & diuiduæ, atque inuicem se metiuntur, ita motus quoq;, & magnitudo, vicissim se metiuntur, quo niã dicimus magnitudinem esse longã, aut breuem, quia motus est longus, aut breuis, atq; hoc reciprocatur. Itaq; pro pter cognatã naturam, tẽpus est in mo- tu, atq; eius affectio, siue passio nun- cupatur, siquidẽ sit numerus, & mensura motus. Et quia motus vbiq; est: quãdo quidẽ omnia corpora, aut moueãtur, aut quiescãt, propterea & tẽpus vbiq; erit. Quòd autẽ omnia corpora fruantur aut motu, aut quiete, illud argumento est, q; omnia sunt in loco. Locus quidẽ & mo-

tus simul sunt, & conueniunt, si locus est potestate vel actu, pariter & corpus est, & mouetur in loco potestate, vel actu. Tempus igitur est in motu, hoc est, est numerus motus per se, & quatenus motus est, non quatenus est incrementũ, vel alteratio, vel latio, vel alia mutatio. Potest enim fieri, vt idem corpus patiatur multas, & diuersas mutationes, & loco moueatur, & alteretur, nihilominus vnũ atq; idem erit tempus. Quid namque vetat, quin plurium rerum idẽ sit numerus, & mensura? ne longius abieris, denarius numerus est vna atque eadem mensura decem equorum, & decem hominum: & Xestes eadem mensura est aquæ, & vini, & aliorum liquorum, simili quoq; rationis modo multorum motuum potest esse idem tempus, numerus, atq; mensura: & quanuis motus sint inæquales, vnus velocior, alter tardior:

vt si equus vno die idem spatium con-
ficiat velocius, quàm ouis, tamen, & ouis, & equi idem est tempus, nimirum dies. Quòd autem tempus sit vna, atque eadem mensura multorum motuum, id argumento nobis est, quòd multi motus distincti sunt, minime per differentiam temporis, quod quidem est κατηγορούμενον, hoc est prædicatum. Nam traditur ea regula à dialecticis perpetua: vt quando τὰ ὑποκείμενα. hoc est subiecta sunt distincta inter se, & non distinguuntur per differentiam sui prædicati, tunc prædicatum commune est vnum atque idem: vt figura, quanuis dicatur de trigono, & circulo, non est tamen ipsa prædicatum vnum, atque idem: quoniam trigonum, & circulus distinguuntur per differentiam prædicati. Differentia enim figuræ est: quia vel εὐθύγραμμος, vel περιφερόγραμμος,

eſt. At circulus eſt περιφερόγραμμος fi-
gura, trigonum eſt εὐθύγραμμος Iã ve-
rò ſcalenũ & iſopleurum, habent tri-
gonum prædicatum commune, vnum
atque idem: quia ſcalenum, & iſo-
pleurum, non diſtinguuntur per diffe-
rentiam trigoni. Tempus igitur eſt
menſura motus, & multorum motuũ
vna atq; eadẽ menſura. Sed hic non
ineptè rogauerit quiſpiam, ſit ne men-
ſura omnis motus, & ideo conuerſionis
cœli, quæ motus eſt? Vt roganti cla-
ra, & aperta ſit reſponſio, tres hypo-
theſes initiò ponendæ & conſtituendę
ſunt. Prima quidem eſt, menſurã, & id
quod ſubit menſurã, debere eſſe eiuſ-
dem generis: nam decẽ equos, de-
cem homines, aut lignum tricubitum
metimur, aut vno equo, aut vno homi-
ne, aut vno cubito. Altera verò eſt,
nempe menſuram tribus eſſe inſignitã

notis, vt sit breuissima, vt sit notissi-
ma, vt sit æquabilis. Tertia est, om-
nem motũ esse aut æquabilem, aut in-
æquabilẽ. Porrò inæquabilis est mo-
tus earũ rerum, quæ sunt infra globũ
lunæ: æquabilis est conuersio orbiũ cœ
lestiũ, & hæc rursus aut est velocior, aut
tardior: at velocissima, & breuissima
omnium conuersionũ, est supremi or-
bis conuersio: quia vno die ab eodem
puncto, ad idẽ celerrimè ab occidente
in orientẽ, indeq; ad occidentẽ conuer
titur. Aliæ verò absoluuntur tardius,
aut mense, aut anno, aut pluribus annis.
His itaq; positis & constitutis, arbitror
satis constare apud quẽq; virũ, vel me-
diocriter versatũ in physiologia Ari-
stotelica, tẽpus esse mensurã cœlestis
quoq; conuersionis, quẽadmodum per
secundam, & tertiã hypothesim conuin
ci potest: quandoquidẽ dies sit mensu-

ra, & breuissima, & notissima metien-
di conuersionem primi orbis. Nec so
lum tẽpore metimur motum, sed etiam
ipsum tempus, id quod per primã hy-
pothesim fit planissimum. Vno enim
die metimur hebdomas, & menses, &
annos: vicissim quoq; motus, non mo
do tempus metitur: quia quod nume
rat, eidem accidit & numerari, sed eti
am ipsum motum: vt prima conuersio-
ne, metimur aliorum orbium conuer-
siones. Proinde quidam ex priscis phi
losophis, quia tempus est mensura con
uersionis cœli, in eam mentem impulsi
sunt, vt crediderint ipsum esse conuer
sionem cœlestem. Et quia conuersio est
quidam circulus, & orbis, propterea
res humanas in orbẽ agi opinati sunt.
Quæ quidem opinio animis nostris al-
tè & pertinaciter insedit. Nam dice-
re consueuimus, sanitatẽ, morbos, for

tunam, infelicitatem, bellum, pacem, & reliqua genera rerum humanarum, tempore ſuo reuerti, tempuſqué illud nuncupamus circulum, ſiue orbem. Ideòq; Aegyptii tempus hoc ſymbolo notabant: anguem enim pingebant circunductum in exactisſimum orbem, qui caudam extremam, in alteram aurem defigeret, vt in hoc genere animalis tamquam in ſpeculo intueremur circulum rerum humanarum. At verò qui cognoſcit tempus eſſe in motu per ſe, hoc eſt eſſe numerum, ſiue menſuram motus, idem poteſt cognoſcere, ipſum eſſe menſuram quietis: nam cognitio eſt comprehenſio, non ſolum formæ, & habitus rei, ſed etiam priuationis: vt oculus non tantum lucem ſentit, verum etiam tenebras per priuationem lucis: & regula iudicamus non modo rectum, ſed etiam obliquum per

recti priuationẽ:quia rectum eſt iudex ſui,'atq; obliqui. Simili quoq; rationis modo, qui intelligit tempus eſſe nume rum motus per ſe, ipſe quoq; intelliget eſſe mẽſuram quietis per aliud, hoc eſt per motũ, ſiue per motus priuationem: verbi cauſa nominamus quietẽ annuã, quia fuit motus priuatio annua. Et vt motus eſt in numero, quia eſt in tem- pore, quod eſt eius numerus, ita quies erit in numero, & in tẽpore, quia tem pus eſt numerus quietis. At contradixe rit quiſpiam, tempus eſt in motu, qui- es eſt in tẽpore, ergo quies eſt in mo- tu, ſed quod eſt in motu, id etiã moue- tur, quies igitur mouebitur. Reſpõde mus non omnino ſequi, vt quod eſt in tẽpore, idem ſit in motu, atq; mouea- tur, quamuis ſit tẽpus in motu, quoniã illi accidat: & ratio, quæ ſuadeat hæc eſt, quia tẽpus non eſt idẽ, quod mo-

tus. Præterea quicquid accidit acci-
denti, idẽ non accidit ſubiecto: ſi enim
aliquid ſit in albedine, vel dulcedine,
non continuò ſequitur vt ſit in ceruſa,
aut melle, ſed accidit melli eſſe dul-
ci, & ceruſæ eſſe candidæ. Eſt ergo
abſurdũ, motũ & quietem eſſe in tem-
pore, & tẽpus eſſe in motu, ſed non quie
tẽ. Cæterũ vt tẽpus eſt menſura mo-
tus per ſe, & quietis ex accidenti, ita
quoq; eſt menſura rerũ non per ſe, ſed
per aliud, ſiue ex accidenti, hoc eſt,
per motũ ſimul & quietẽ: quia tempus
metitur quietẽ, & motũ rerũ, & non il-
larũ ſubſtantiã. Ergo illæ res tantum
ſunt in tẽpore, quæ moueri, vicisſimq;
quieſcere poſſunt. Poſſunt autẽ quie-
ſcere, & moueri, quæcunq; mouentur,
& quieſcũt omni eo tẽpore, quo aliquod
tẽpus reperiri poteſt maius. Propre-
rea centrũ mundi, poli, & Deus non ſunt

in tempore,quia neq; mouentur, neque quiescunt. Sanè poli,& centrum mundi non quiescunt,quoniã id dicitur quiescere, quod vacauit aliquando à motu, aut potest suapte natura inire motum. Nec res impossibiles, nec sempiternæ sunt in tempore:impossibile est Diametrum æquari lateri ipsius quadrati, hæc ἀνυπαρξία est æterna:æternitate nullũ tẽpus est maius,proinde nec Deus erit in tempore,qui sempiterno æuo fruitur. In motu igitur & quiete numerus numerabilis est,quia numeratur ab anima: primo enim ipsa designat in motu prius & posterius,deinde motũ corporis, aut suũ percipiens,iudicat & ratiocinatur illud esse tempus, quod terminatur eo priori & posteriori. Ad extremũ tẽpore adinuento veluti mensura inuenta, numerat & metitur motũ. Iudicat enim tantam esse quantitatem motus,quanta

est longitudo & breuitas temporis, terminati à priore & posteriore. Porrò id ipsum prius & posterius aliò, atque aliò relatum, alia sortitur nomina, relatũ ad tẽpus nominatur instans siue momentũ, relatum ad motum dicitur κίνημα, hoc est terminus motionis. Vt se se habet punctus in linea, ita in tempore momentum, & in motu terminus motionis, & quemadmodũ punctus non est pars lineę, sed principiũ & terminus, sic momentum temporis & κίνημα motus est proprius terminus. Sed terminus est indiuiduus, non est igitur pars nec temporis, nec motus, quoniam tam motus, quàm tempus recipiunt diuisionem: alioqui diuiduum componeretur ex partibus indiuiduis. Non est ergo momentum pars temporis per se, sed ex accidenti, quia accidit tempori, non vt finis, quoniam finis est pars totius, cuius

est finis, sed accidit, vt est numerus: & quemadmodum singularitas sæpius assumpta, atque repetita efficit numerum, & metitur: sic ab anima momentum sæpe repetitũ in motu, efficit tempus. Ab ipsa enim momentum prius & posterius, primo numeratur in motu, deinde eodem momento numeratur, atque diuiditur tempus: momentum igitur in motu numeratur, atq; idẽ numerat tempus: & postquam inuentum est tempus, tunc tempore numeratur motus: proinde momentum continuat tempus, & diuidit, hoc est, causa continuationis, & diuisionis esse iudicatur in tempore. Et quemadmodum in magnitudine punctus, prior idem subiecto est, quod posterior, & mobile prius idẽ, quod posterius: sed ratione differunt: nam mobile in alia atq; alia parte motus, dicitur esse aliud,

& cori-

& Coriſcus alius in foro,alius in Lyceo eſſe exiſtimatur à ſophiſtis : ſic propemodum momentũ prius eſt idem ſubiecto, quod poſterius, at ratione differt: quà enim eſt prius in alia parte tẽporis numerabile,eatenus diſtinguitur à poſteriori, in alia eiuſdem parte. Tẽpus igitur terminatur duobus momentis, priore & poſteriore,ratione diſtinctis: quoniã omne diuiduũ,finitũ & rectum, vno fine non põt terminari. Addidi rectũ,quia aliqua magnitudo diuidua, vt ſphęra & circulus, habet vnũ terminũ. Sed tẽpus eſt diuiduũ, & finitum,vt annus,menſis,dies:& prius momentũ,quod fuit,& nunc non eſt,corruptũ fuiſſe oportuit:quia non poſſunt copulari, & conciliari indiuidua. Et queãdmodũ indiuidua ſimul eſſe nõ queũt,ita ne quidẽ partes tẽporis,niſi vna cõtineatur ab altera, & mẽſis ab anno,& dies à mẽſe. Si igitur

momentū ſit aliquid temporis, hoc eſt in tempore ſit, & tēpus ſit numerus, neceſſario efficitur vt ſit in numero. Eſſe porrò in numero quippiā intelligimus, aut quia ſit principium, ſiue pars numeri, ideòq; dicimus ſingularitatē eſſe in numero, & minorē in maiori numero: aut quia ſit propria affectio, ſiue paſſio numeri, proinde dicimus imparitatem, & paritatem eſſe in numero. Aut quia numeratur à numero, vt, propterea decem equi ſunt in numero, quia numero denario continentur, atq; numerantur. Simili quoq; rōnis modo aliquid dicitur eſſe in tēpore, & ob id in numero, aut quia eſt principiū temporis, vt momentū, aut propria affectio, vt prius & poſterius, aut quia numeratur tēpore, vt motus. Ideo momentū prius & poſterius, & motus ſunt in tempore: motus quidem, quia tēpus metitur mo

tum, & numerat non totũ, ſed partem, & parte metitur totum, vt die primum metitur partẽ motus, deinde menſibus aliá partem, tum verò totum motũ metitur anno. Eſt igitur motus in tempore, vt numerabile in numero: quemadmodum dicimus bellũ Troianum fuiſſe in tẽpore, hoc eſt in decem annis geſtũ fuiſſe: decenniũ enim eſt menſura belli, & bellũ eſt numerabile: & viciſſim tempus eſt in motu, tanquá in ſubiecto: momentum verò eſt in tempore, ac numero, vt principium, & terminus, prius, & poſterius, vt propria affectio. Porrò eſſe in aliquo, non intelligimus eſſe idem, quod eſſe tunc, cum aliquid eſt: cætero quin ita reciprocarentur, vt definitio & definitũ: & ſi reciprocarentur, profectò quęq; res eſſet in quaq; re, & cœlũ, quod eſt corpus vaſtiſſimũ, cõcluderetur in perexiguo grano milii: quoniá

tunc milium eſt, cũ cœlum eſt: nam ideo cœlum eſt in milio, quia reciprocatur. Simili quoq; rationis modo, eſſe in tempore, non eſt idẽ, quod eſſe tunc, cũ tempus eſt: quemadmodũ eſſe in motu, aut in loco, non eſt idẽ, quod eſſe tunc, cum motus eſt, aut locus eſt: ſed tempus, aut motum, aut locum eſſe aliquid intelligimus: motum ergo eſſe in tempore nihil eſt aliud, quàm motum & tempus eſſe aliquid. Sed hoc ipſum aliquid, obſecro te quid aliud eſt, quàm tẽpus eſſe numerũ motus? Et quia tẽpus eſt numerus motus, ideo motus eſt in numero, & in tẽpore, atq; adeo numerabilis, pariter & contentus à tẽpore. Et quãuis tẽpus iudicetur cõtinere, eſt tamen ſimilius numero, quàm loco: nã vt omni numero ſemper aliquis maior reperiri poteſt, quia creſcit in immenſum, ſic omni tẽpore, aliquid maius reperitur, atqui

omni loco non poteſt maior reperiri,ſi-
quidẽ nihil ſit maius,& amplius octauo,
& ſupremo orbe. Proinde illi nõ ſunt
audiendi,qui vertunt in dubitationem,
vtrũ motus ſiue mutatio,ſit in tẽpore,&
quod mouetur, ſiue mutatur, id omne
moueri tẽpore ſit neceſſariũ. Citra ſa-
nè controuerſiã de ſententia Ariſtote-
lis poſſumus conuincere, nihil moueri,
ſiue mutari,quin habeat opus tempore:
nam (vt nuper dixi) prius & poſterius,
eſt in tempore,ſed in motu eſt prius &
poſterius, motus igitur eſt in tempore.
Quòd autẽ prius & poſterius ſit in tẽpo
re,illud nobis argumento eſt, quòd di-
ſtantia vel propinqua momento,vel pro
cul remota eſt in tẽpore,ſed prius & po-
ſterius eſt diſtantia, ergo prius & po-
ſterius eſt in tempore. Nam in tempo
re pręterito diſtantia procul remota,eſt
prior:at propinqua eſt poſterior,vt bel-

lum Iliacũ, dicimus esse prius Pelopóne
siaco. Rursum in futuro, distantia pro-
pinqua, momento est prior, & remota est
posterior. Iam verò quòd prius & po
sterius sit in motu, ex eo planissimũ fit,
quòd motus est velocior, aut tardior, in
motu igitur est prius & posterius. Cui
enim dubiũ est cœlestiũ orbiũ conuersio-
nes, alias esse velociores, alias tardiores?
aut motus corporum mortalium veloci-
tate, & tarditate differre? ecquis non
cernit testudinẽ tardius, & segnius, leo-
nẽ ocyus, & promptius moueri? Quòd
autẽ, quia motus est velocior, & tardior,
ideo sequatur, atq; efficiatur necessariò,
vt in ipso sit prius, & posterius, id pla-
nissimè constat in certamine equorum:
solemus namq; equos velociores, appel-
lare priores: & tardiores rursum, poste-
riores: siquidem per idem, & ęquale spa
tium, velociores prius attingant metam,

tardiores autem posterius. Itaque vt momentum est in tempore, quia est eius principiũ & terminus: sic quoq; prius, & posterius, quia est affectio, & motus, quia est numerabilis, vt pote qui sit in numero. Ex hoc autem primo termino, & summo principio, atq; adeo temporis affectione, nos possumus inuenire reliquas affectiones, ac proprietates, siue accidentia. Nam momentum, quod ab Aristotele nuncupatur τὸ νῦν duplex est, aut enim est ἀκαριαῖον, quod interdũ vertere soleo præsens, & minimum, interdum momentum indiuiduum. Aut est πλατικὸν: quod si quis vertat diuiduum, aut præsenti, & minimo proximum momentum, non, mea quidem sententia, coarguendus erit. Præsens quidẽ momentum continuat tempus, & disterminando diuidit: pro vt continuat, actu & vnum atq; idem est: quia concipitur

pro termino communi,quo partes conti
nuatæ copulantur:nã continuũ definitur
esse,cuius partes communi termino co-
pulantur:ob id actu est. Diuidit autẽ
potestate,hoc est cogitatione, quoniam
eundem cõmunem terminũ, cogitamus
esse principiũ futuri tẽporis, atq; eundẽ
esse finẽ præteriti:hac quidẽ ratione cẽ
setur esse aliud,atq; aliud momentũ,hoc
est diuersum,quoniã tempora,vt ille in-
quit,sic fugiunt pariter, paritérq; sequũ
tur:& noua sunt semper:nã quod fuit an
te relictũ est,fitq́; quod haud fuerat,mo
mentáq; cuncta nouantur. Proinde hoc
genus momenti,quod est in tẽpore, assi
milauimus puncto in linea:quoniã pun
ctus est causa continuationis,simul & di
uisionis lineæ, Sed hoc interest, quòd
punctũ in linea clarius est,atq; apertius,
quia in linea permanet, & stabile est:
propterea ab Aristotelicis interpreti-

busnominatur τὸ τῆς θέσεως, in tempore fluit,& iccirco vocatur ῥύσις τοῦ χρόνου, hoc est fluxus repẽtinus,& fugax, & vix sensilis propter suã exilitatem,atq; velocitatẽ:& si sentitur,per ipsum motũ sentiri necessarium est: id quod moderatus Columella his carminibus significauit:

Inuigilate viri, tacito nam tempora gressu
Diffugiunt, nulloq; sono conuertitur annus.

Iam verò momentum proximum præsenti,& indiuiduo, est illud quod longè non abest à præsenti : vt nunc veniet, hoc est, hodie veniet, & nunc venit, hoc est hodie venit. Itaq; ex distantia momẽti diuidui ab indiuiduo, & ex accessu & recessu vnius ad alterum,& ab altero,atq; ex prioris,& posterioris interuallo,depromi possunt cęteræ proprietates & affectiones temporis. Aut igitur

momentum diuiduum proximat indiui duo, vel prçterito, & priori, vel futuro, & posteriori, vt iam veniet, hoc est cras, vel perendie, nõ ad millesimũ annum: & iam venit, hoc est heri, vel nudius tertius. Aut recedit, & longissime abest, vel à præterito, & priori, vt Troia aliquando fuit capta: vel à futuro, & posteriori, vt aliquando erit diluuiũ. At contradixerit quispiã, omne tempus aliquando est, quod aliquando est, id finitum est, & terminatum momento, tempus igitur est finitum, non infinitum. Atqui motus est infinitus, tempus igitur est infinitũ, quia tẽpus est propria affectio motus, & momenta continet infinita, at pars temporis designata, & terminata momẽto vel priori, vel posteriori, illa est finita, & ob id tẽpus vocatur finitum, sed tempus simpliciter, quia quà tempus est, & affectio

motus, infinitũ eſt. Aut proximat prę-
terito, & priori tantũ, vt nuper, & du-
dum venit rectè dixeris: at non rectè
dixeris nuper fuiſſe captã Troiam, quia
nimium abeſt á momento priori. Aut
à prętérito, & priorí tantum momento
longiſſime abeſt, vt cum dicimus olim
captam fuiſſe Troiam. Tot igitur ſunt
temporis affectiones, quæ naſcuntur à
diſtantia momenti indiuidui, & prio-
ris à diuiduo & poſteriori. Supereſt
nunc tantum, vt contemplemur uſum,
& finem, quia Deus, & natura nihil
in hac vniuerſitate rerum otioſum pa-
tiuntur, ſed omnia ſunt alicui vſui, aut
per ſe, aut per aliud. Tempus igitur,
quia eſt numerus motus: ideo motus
eſt numerabilis, & in numero, atq; in
tempore, & cum tempore ſic iungitur,
& conſpirat, vt nec tempus à motu,
ſiue mutatione, nęc viciſſim mutatio à

tēpore seiungi possit. Sed motus siuē mutatio est causa vicissitudinis rerū, & cur intereāt, & cur vicissim generētur: proinde etiā tempus iudicatur esse causa interitus, & generationis, quia vtitur mutatione pro instrumēto, quo res omnes dimouentur à suo statu. Ob id quicquid est infra globū lunæ, id dicicimus esse in tēpore, quoniam iudicamus tēpus esse causam ortus, interitus, inuentionis, obliuionis, & cognitionis. Causam porrò esse tēpus generationis intelligi volo ex accidenti, interitus verò per se: quia generationis causa certa est, vt hominis homo causa est, ædium faber, Interitus autem est incerta, ideo adiudicatur ipsa tempori, causam nāq; interitus animalium, stirpium, & ędium, atq; vrbium referimus acceptū temporis vetustati. Cuius rei illud est signū, quòd vbi nos ignoramus causam

euidentem, ac certam alicuius effectus, tunc ſolemus cauſari vim tẽporis, atq; affirmare illud fuiſſe authorem, & effectorem, quaſi fortuitum. Profectò tempus non poteſt eſſe cauſa per ſe, quia tempus eſt quantitas, quantitatis nulla eſt actio, nulla efficientia, omnis autem mutatio fit ab actione contraria: ideo ſempiterna corpora, & conuerſiones illorum cœleſtes, non ſunt in tempore, quia non patiuntur à tempore. Prȩterea quȩcunq; ſunt in tempore, illa eſſe iudicantur, quæ ſunt in eo tempore, quo aliud maius reperiri poteſt: at ſempiternitate nihil ſanè maius eſt, nec igitur cõuerſio cœleſtis, nec corpora ȩterna ſunt in tempore: at cauſa per ſe, & proxima eſt mutatio materiæ. Et quia eſt numerus mutationis, ſiue motus, propterea cẽſetur eſſe cauſa, vt modò dicebam, tum generationis, tum in-

teritus:& quoniam ortus,& interitus ha betur author, icci rco Simoni des nomina uit tempus ſapientisſimum: Paron autẽ Pythagoreus imperitisſimũ,& inſipiens appellauit. Sapientisſimum quidem, quia eſt cauſa generationis: ſiquidẽ beneficio temporis ſapientia, & cognitio rerum cum diuinarum, tum etiam huma narum, nobis ingeneretur, & acquiratur, atq; adeo veritatis pater eſſe videatur. Nihil enim vſq; adeo eſt abditũ,& obſcuritate naturæ inuolutum, quin tandẽ aliquando tractu temporis, & pateat, & ſciatur. Imperitisſimum, quia tempus eſt cauſa interitus: vitio namq; tem poris, peritia interit, quia tempore obliuiſcimur: obliuio eſt venenum & interitus ſciẽtiæ ingenaratæ & acquiſitæ mul to iã tempore. Quia igitur tẽpus ſuo robore conſumit omnia, atq; interimit, ideo poetę nominarunt edax rerum, &

inuidiosum,& robustũ, atq; fabulati sunt χρόνον dictum quasi χρόνον filios simul atq; nati sunt deuorasse, vt nobis significarent edacitatem temporis, atq; fugã. Itaq; tẽpus est causa partim interitus, partim generationis, ope ipsius motus, ex quo genus omne mortaliũ sentit cõmoditatem, & incommoditatem: nam multa ferunt anni (vt Poëta cecinit) venientes commoda secum, multa recedentes adimunt. Et iccirco Deo Optimo Maximo ingentes gratias ago, qui mihi tantum temporis suppeditauit, vt commodè licuerit aliqua methodo, & quid, & quale sit tempus explanare. Postea reliquum, quod superérit in expolienda Ecphrasi totius philosophię consumere decreui.

ECPHRASIS DE LOCO.

OCVS Eſt nomen ambiguum, & ideo diſtinguendum eſt, nam locus, aut eſt cōmunis, aut eſt proprius. Cōmunis eſt, qui plura vno corpora recipit. Proprius eſt, qui vnū corpus continet, prӕterea nullū aliud. Et vt in loco communi dicitur corpus cōtineri per aliud, ſic in proprio contineri per ſe, ideſt primò iudicatur: vt cum ſtirpem dicimus eſſe in cœlo, quia eſt in aëre, qui continetur in cœlo, & in aëre, quia in vna parte aëris eſt. Cœlum igitur, & totus aër, eſt locus cōmunis, qui attribuitur huic ſtirpi per aliud, nimirum per aëris partem, quæ eſt proprius locus. Proprii autem loci naturā diſquirimus,

quid ſit, ideòq; non ab re fuerit exordiũ ſumere à definitione. Locus ergò proprius, eſt terminus immobilis, & primus, phyſici corporis, continentis proximè, contentum corpus phyſicum, mobile latione, vt ordo vniuerſi in ęternitatem conſeruetur. Terminus, finis eſt, finis corporis eſt quoddam extremum, extremũ eſt ſuperficies extrema & plana, nam corpus omne finitur, & terminatur ſuperficie. Locus autem non poteſt eſſe corpus, neq; quippiam ſeparatum à corpore in quo eſt, ſiquidem, ſi ſit corpus, neceſſariũ eſt, vt ſit aut ſenſile, aut intelligibile. Si corpus ſenſile, aut erit elementũ, aut ortum de elementis. Pariter ſi dederis eſſe intelligibile, erit aut elementum, vt propoſitio ſyllogiſmi, & eius ſyllabę, aut ortũ de elemẽtis, vt concluſio & νόημα. At intelligibile eſſe nõ poteſt, quia quod in

telligibile eſt, caret magnitudine, ſed locus habet magnitudinem. Nec corpus ſenſile, quia corpus permearet corpus, & proinde locorũ eſſet infinita multitudo, quia infinitè permearet partes corporis contenti. Neq; quippiã eſt ſeparatũ à corpore in quo eſt, neq; principiũ corporis, quia aut eſſet materia, aut forma, aut efficiens, aut finis: non materia, quia ex loco nihil fit, & locus continet, & materia continetur, & eſt internũ corporis principiũ, ex quo fit corpus. Nec forma, quia forma eſt terminus in re, & illa intereunte corpus interit, ideòq; non ſeparatur, at locus eſt terminus externus, & ſeparatur. Neq; eſt efficiens, quia locus nihil efficit, ſed effectum, & genitum recipit, atq; obtinet tàntùm vim conſeruãdi corpus locatum, propter qualitates ſuas à cœlo demiſſas, & vim producendi vitã, aut

contra breuiandi, vt inquit Aristo. in lib. de resp. & de long. & breuit. vit: & mutandi mores animalium, quia sequũtur qualitatẽ cœli, & loci: vt Beotii sunt crassi ingenii, quia sunt nati in loco, & aëre crasso, vt ait Arist. octauo de hist. animaliũ: neq; est forma, quia in rebus naturalibus finis & forma concurrunt. Cum igitur non sit, neque corpus, neq; principium corporis, sed in corpore, sequitur vt sit in illo, aut vt punctus in linea, aut vt superficies in corpore: non quidem vt punctus, quia puncti nullus est locus, quia punctum est indiuiduum, ergo indiuidui locus debet esse indiuiduus, sed indiuidua non queunt esse attigua, hoc est alterum non potest cõtineri ab altero, quia carent partibus, ideóq; non possunt se se contingere, & locare. Nam locus, & locatum inter se æquantur, & se mutuò at-

tingunt. Vt enim aliquid locetur, eſt neceſſarium, vt habeat partes: eſt ergo vt ſuperficies in corpore. Nam eſſe in aliquo, multis modis intelligitur, vel vt ſpecies in genere, vel vt genus in ſpecie, quia eſt in eius definitione, vel vt totum in partibus, vel vt partes in toto, vel vt forma in materia, vel vt res in mouente, vt res hiſpanæ in Carolo Cęſare ſunt, quemadmodũ cecinit Homerus διὸς ἐν γοῦνασι κεῖται, vel vt in fine, vt homo in fœlicitate, vel vt in vaſe, vt liquor in dolio, vel vt in tempore, vel, vt in affectione, vt in morbo, in ſanitate, vel, vt in numero, vel vt in ſe ipſo, non per ſe, nec per accidens, nec primò, ſed per alterum, ideſt per partes, quæ ſunt in toto, vel, vt accidens in ſubiecto, vel, vt ſuperficies in corpore. Quare ſi locus eſt ſuperficies extrema, quæ terminat corpus, erit in

corpore aliquo, non vt in loco, ſed vt accidens in ſubiecto terminato. Proinde Zenonis cauillus diſſoluitur, quo euertitur locus: nam Zeno non ſolũ motum ſuſtulit, ſed etiam locum. Quicquid eſt (inquit) in aliquo eſt, ſed locus eſt, igitur in aliquo eſt: ſed quod eſt in aliquo, idem eſt in loco, ergo locus eſt in loco, ergo locorum infinita eſt multitudo. Atqui non ſequitur, vt quia eſt in aliquo locus, iccirco ſit in loco, quia eſt in corpore vt accidens in ſubiecto. Nam eſſe in aliquo ſiue alicubi, quod πȣ̃ vocat Ariſtoteles, latius patet, quàm eſſe in loco: quãuis enim punctus ſit alicubi, tamen non eſt in loco. Sic propemodum locus eſt ſuperficies, quæ eſt alicubi, ſed in aliquo non eſt. Itaq; locus eſt ſuperficies extrema, ſiue terminus, quem vocat Ariſtot. τὸ πέρας. Sed quia ſuperficies eſt accidens, & accidens non

mouetur per ſe,iccirco locus,qui ſuper-
ficies eſt,immobilis eſt:non enim poteſt
moueri,quà eſt ſubſtantia,quoniam con
ſtat ſatis non eſſe ſubſtantiam,neq; quà
qualitas, quia eſt ſuperficies, neq; quà
πϛ: cæterò quin loci eſſet locus: neq;
quà eſt quantitas,quia nec augeſcit, nec
decreſcit. Immobilitatem prætereapo
ſituræ,ſiue partes loci indicant. Porrò
poſituræ, aut diſtinguuntur ex noſtro ſi
tu,aut naturà:ex noſtro ſitu mutãtur,mu
tatis nobis,aut rebus, vt columna,vel do
mus dextra,nobis mutatis fit læua. Po
ſituræ, quæ natura diſtinguuntur ſunt
immobiles,& nunquam mouentur nobis
mutatis,vt in cœlo,eadem poſitura ſem-
per permanet: nam oriens ſemper erit
dexter,& occidens ſiniſter, dexter poſi-
tus eſt, vnde natura auſpicatur motum,
ſiniſter ad quem fit motus: proinde vi-
demus animalia inſtinctu naturæ ſem-

per inſtituere motum à parte dextra:
equus enim incipit natura duce mo-
uere primò dextrum pedem, deinde ſi-
niſtrum. At pars borealis eſt anterior,
auſtralis verò eſt poſterior: ſuperus lo-
cus eſt ſuperficies concaua orbis lunæ
citima terris, quò ſponte naturæ leuia
corpora feruntur, vt ignis: hanc poſitu-
ram vocat Ariſtot. τὸ ἔσχατον. Nam
principia dimenſionum in ſitu ſunt ex-
trema, à quibus non ſolum loca nomen
habent, vt à longitudine ſupera, & in-
fera, à latitudine, dextra, & ſiniſtra,
ab altitudine anteriora, ſiue aduerſa, &
poſteriora, ſiue auerſa, ſed etiam quia
per ipſas à ſe diſtant, denominantur cō
traria: inferus enim locus eſt ſuperficies
terrę, ſiue centrum terrę quod medium
mundi nominat Ariſt. quò ferūtur cor
pora grauia: ſed locus ſuperus, & infe-
rus ſunt poſituræ propriæ ſimplicium

corporum, reliquæ ſunt animatorum corporum magis propriæ. Si igitur partes loci præcipuæ ſunt immobiles, locum quoque immobilem eſſe neceſſum eſt. Præterea Theophraſtus, Eudemus, & Ariſtoteles quarto Phy. immobilitatem loco prorſus adiudicant. Quamobrem (Plutarcho teſtante) vt poëſis eſt pictura loquens, & pictura eſt poëſis tacens: ſic locus quoque eſt vas immobile, & vas eſt locus mobilis, & proinde aliud eſt eſſe in vaſe, quàm eſſe in loco, quod enim eſt in vaſe, eſt in re mobili, vt nauta in naui, rurſum quod eſt in loco, id eſt in re immobili. Iam verò vt ſuperficies continentis, æquetur ſuperficiei corporis contenti, ne reperiatur locus vacuus, non ſolum oportet locum eſſe immobilem, ſed primum, hoc eſt proprium, & æqualem: nam locus continet par-

tes, & æquatur partibus, & toti. Sed hic opportunè roget quis, qui fieri potest, vt locus sit æqualis, & æquetur corpori augeſcenti? nam ſi debet æquari, neceſſarium erit augeſcere, augeſcente corpore, & proinde locus non erit immobilis. Fortaſſis autem accretio eſt propria affectio corporis, quod per ſe augeſcit, locus verò ex accidenti, quia dum corpus continens cedit augeſcenti corpori contento, interea ſuperficies dilatatur, & ampliatur, ſed ampliari non eſt augeſcere, ſed potius cedere. Nam vera accretio in tres dimenſiones extēditur, longas, latas, & profundas, quia ſolū corpus augeſcit: locus verò habet tantùm duas dimenſiones, & licet duas habeat duntaxat, tamen cōtinet, & æquatur corpori locato, & toti, & eius partibus. Sed contineri & eſſe in toto, & contineri, & eſſe in loco, non nulli idem eſſe opinati

ſunt:ſed falluntur (meo quidem iudi-
cio) nam totum quidem continet & par-
tes, quia continuatur partibus: locus ve-
rò eſt attiguus, non continuatus locato
corpori. Præterea partes non mouen-
tur in toto, ſed cum toto, vt manus cum
ſuo toto, & humor cryſtallinus cũ oculo.
Corpus verò locatum non mouetur cum
loco, ſed in loco, vt aqua in vaſe, vt cœ-
lum iu ſuo loco conuertitur, quia locus
ſeparatur, & dirimitur, totum non ſepa-
ratur à partibus ſuis. At quemadmo-
dum nullum eſt corpus, quin ſit alicubi,
ita nullus eſt locus priuatus corpore, alio
qui reperiretur inane, nec omne corpus
locum occupat, ſed corpus phyſicum dũ
taxat & concretum ex materia & forma:
nam res mathematicæ & artificioſæ per
ſe, & propriè in loco non ſunt, quia, vt ait
Ariſt. 3. cœli, quod nullam habet propen
ſionem, ſiue ῥοπὴν, id eſt immobile &

mathematicum : quod autem tale eſt, quo in loco quieſcit, eodem etiam moueri poteſt : in artificioſis vt artificioſa ſunt, nulla ineſt propenſio: neque in mathematicis, quia ſunt in cogitatione, vt triangulum in cogitatione habet ſuam eſſentiam: quia mathematicus non cogitat triangulum æreum, aut ligneũ, aut cereum, ſed abſtrahit à materia, in qua deſignatur triangulum, vel alia figura. Nam quòd anima vocetur locus earum formarum, quæ animo concipiuntur, nihil me mouet: quia per ſimilitudinem vocatur locus, re vera tamen non eſt locus. Sola igitur corpora phyſica ſunt in loco per ſe: vt corpora ſimplicia, & ex his compoſita : ſed ſimplicia ſunt per ſe, & primò, per ſe tantùm compoſita : quia ſunt in loco per ſimplicia, ſiquidem ſequantur motum ſimplicis corporis dominantis

& eò ferantur, quò inclinat corpus simplex, quod dominatur, ergo solum corpus sensile, hoc est physicum est in loco. Nam propriũ loci est continere, quia non est superficies, qua superficies est, sed qua continet, alioqui omnis superficies esset locus, & nihil eius esset quod continetur: cuius rei illud est signum, quòd corrupto, aut genito corpore locato, locus etiamnum superest, vt aër in eodem loco gignitur, in quo aqua fuit corrupta. Quod autem locus cõtineat, illud argumento est, quòd oẽs veteres, id attribuerunt non solum loco proprio, verum etiã communi, & iccirco Plato continendi facultatẽ, esse propriam loci indicans, variis nominibus express.t & translaticiis. Is quidẽ tum in Timęo, tum in dogmatibus nõ scriptis, quę vocat ἄγραφα, hoc est opera quæ continent dogmata rerum na-

turalium tradita familiaribus,& ſodali-
bus,locum nominat materiam, & ma-
trem,& nutricem,& magnum, paruũq;,
& infinitum χώραν & ὑποδοχὴν, &
πανδεχὲς, & μεταλαμβάνον, & μετα-
ληπτικὸν, & eundem etiam vocat διά-
στημα, hoc eſt interuallum:eſt porrò in
teruallum idem,quod locus, ſed variis
notionibus comprehenſum ab antiquis,
ab aliis pro interuallo eius,quod in lo-
co eſt,corporis,quod διάστημα σωματικὸν
dicitur ab Ariſtote.ab aliis pro inter-
uallo ſeparato & experte corporis com
prehenditur,vt à Democrito,& Leucip
po,qui opinabantur eſſe ſpatium vacuũ
in tres dimenſiones extenſum ἀσώμα-
τον, καὶ ἄποιον, hoc eſt,incorporeum &
ſequale,ſiue qualitate nulla affectum,ca
pax corporum ſubeuntium, & viciſſim
recedentium: verbi cauſa ſublatis co-
gitatione noſtra omnibus elementis,to-

tum illud ſpatium vocabant interual-
lum: & forté non temerè, quoniam huic
interuallo incorporeo conuenire viden
tur omnes loci proprietates: nam con-
tinet corpus, & ab eo contento ſepara-
tur, & eſt immobile, & nihil eſt eius, quod
continetur, & æquatur corpori conten-
to: atq; huiuſmodi proprietates vidētur
rectius quadrare illi interuallo, quám
ſuperficiei corporis continentis. Et
ideo dicuntur corpora permeare huiuſ-
modi interuallum, quia ipſum opplent:
non quia permeent corpus: ſanè per-
mearent, ſi interuallum eſſet corpus.
Sed hæc opinio mihi ſemper fuit du-
bia, quia ſi locum definiunt eſſe interual
lum, & interuallum credunt eſſe tres di-
menſiones, & tres dimenſiones, nihil eſſe
aliud, quám quantitatem, profectò ac-
cidens erit ſine ſubſtantia: niſi quiſpiam
eſponderet non eſſe quidem ſine ſub-

ſtantia,ſed eſſe in ſubſtantia, & ea niti,
quemadmodum ſuperficies adnititur
corpore. Verum de hac opinione ſa-
tis ſuperq́ꝫ ediſſerui in noſtris ſcholiis,
vbi docuimus ab aliis,vt à ſtoicis, locũ
concipi pro interuallo pleno corporis.
Has oẽs notiones proprias materiæ,
Plato tranſtulit ad locũ,vt nobis planè ſi
gnificaret locum continere,ſed contine
re ita intellexit,vt locus proximus ſit cõ
tento,quia inter vtramq́ꝫ ſuperficiem,&
continentis & contenti,nullum cadit me
dium,ſed ſuperficies continentis & con
ténti ſimul ſunt, quia ſunt proximæ, &
attiguæ, non continuæ: attigua enim
ſunt,quorũ extrema ſunt ſimul:cõtinua
vero quorum extrema ſunt vnũ:ideoq́ꝫ
locus dirimitur,citra vllum medium à
contento. Contentum porrò corpus,
eſt naturale, quia nihil eſt in loco, niſi
corpus,& omnis locus,vt dixi antea,oc-
cupatur

cupatur corpore, quia nullus est vacuus: non enim est in rerum vniuersitate vacuum, quia omnia sunt plena corporis: notio tamen vacui, magnam habet cognationem cum notione loci: vt enim vacuum fingitur esse locus non plenus, hoc est priuatus corpore, ita concipitur locus esse quoddam vacuum plenũ corpore mobili: proprerea corpus mobile latione, & vt ait Aristo. κατὰ φορὰν, fuit causa, cur & locum esse aliquid cognosceremus, & cur corpora esse alicubi opinaremur: cum enim homines conspexissent corpora transferri, & mutare locum, tunc esse locum, & occupari corpore crediderunt: non enim ob aliam causam cœlum esse in loco credimus, quàm quòd mutet locum, partibus vicissim succedentibus in eodem loco. Nã vt corpus est in loco, ita mouetur, inquit Ari, hoc est motus corporis & locus sunt

ſimul. Motus enim & locus cõſpirant, ſi locus eſt poteſtate, vel actu, motus quoque eſt actu, vel poteſtate: ideoq; corpora, quæ mouentur, ſunt in loco, & viciſſim quæ ſunt in loco, eadem mouentur. Ex quo coarguũtur illi mẽdacii, qui deprauatè interpretando Ariſtotelis ſententiam, pronunciant, ſi corpus totũ eſt in loco, totum etiam moueri, ſin autem per partes, moueri per partes quoque. Atqui ſeptem orbes cœleſtes mouẽtur, & quãuis totus orbis ſit in loco, non tamen totus mouetur, ſed partes: terra itidem, & quodq; elementum totũ eſt in loco, nihilominus totũ non mouetur, ſed pars. De corporibus quę recta feruntur, nemo controuerſatur, an ſint in loco, ſed de cœleſtibus peruetus & perdifficilis extitit quęſtio: habuit enim cœlum ſolicitos multos philoſophos, qui diu multum q; inquiſiuerunt, quo modo cœlũ cu

ius amplissimo sinu continentur, & in quo cũcta mouentur, sit in loco. Porrò cœlum, vt eius notionẽ rectè intelligamus, tribus modis ab Arist. cõcipitur: aut enim pro vniuerso, aut pro supremo orbe, aut pro cõplexione octo cœlestiũ orbiũ. Vniuersi quidem partes sunt diuisæ, qualia sunt elementa, atq; orta de elementis, & corpora cœlestia. Ponitur quęstio igitur, an vniuersum sit in loco, & supremus orbis. Esse quidem in loco necessarium est, quia sunt corpora, quę mouentur, sed quia extra vniuersum, & supremum orbem nihil est, neq; corpus aliud, neq; tempus, neq; locus, neq; inane quod contineat (siquidẽ sit propriũ loci cõtinere, & locati contineri) ideo non facile intelligitur, quõ sit in loco. Sanè vniuersum est in loco per suas partes, quę sunt in loco per se: partes. n. eius mutuò locãtur, vt terra ab aqua, &

aëre, aër ab igne, ignis ab orbe, orbis ab alio orbe. Nam totũ, quod vocamus vniuersum, nõ est in loco, quia totú non mouetur, sed partes duntaxat. Sed vt mouẽtur corpora, ita sunt in loco quoq;: nam motus in loco indicat modũ, quo quippiã sit in loco: vt corpora grauia & leuia tota mole sua mouentur, & iccirco per se sunt in loco: at corpora, quæ crescunt, & decrescunt sunt in loco per partes, quia tota mole non mutãt locum, sed partibus. Itaque quia vniuersum non mutat locum, propterea totum nõ est in loco, sed eius partes, quæ sunt diuisæ atq; diremptæ: de quibus (quod ego sciam) nulla fuit controuersia antiquitus, preterquàm de illa, quæ vocatur orbis octauus, extra quem nihil est, quod locet, & contineat, ideoq; dubitatur quo modo sit in loco. Non nulli quidem grauisſimi philosophi opinantur

esse in loco partes inuicem locatas. Sed hæc opinio (mea quidē sententia) euertit dogma Aristotelis, qui negat partes totius continui esse in loco, quoniā partes mouentur cum toto in toto: at corpus mobile mouetur in loco, non cum loco. Præterea locus separatur à corpore locato, sed partes continuatæ non separantur à toto, quocum sunt, quia totum non est aliud, quàm partes simul coactæ & coniunctæ. Aliqui verò comminiscuntur centrum terræ, per quod affirmant octauum orbem locari. Sed hoc commentum doctis viris minimè probatur, tum quia (vt inquit Aristoteles) corpus locatum debet attingere proximè locum: at centrum terræ quàm longissime abest à supremo orbe, tum etiam quia quod est indiuiduum, quemadmodum placet Aristoteli, locus esse non potest, quia corpus locatum est

diuiduum: ſed hoc, & ille, debent inter ſe æquari. Verum enimuerò, vt aliorum plurium quoq; ſententias de hac controuerſia prætermittam, non ab re fore reor, ſi breuiter, & perſpicuæ, quid ego ſententiam expoſuero. Nemini igitur dubiũ eſt, quin aliqua corpora ſint in loco poteſtate, vt cum dicimus partes corporis cõtinuati eſſe in loco, quia in corpore non ſunt, vt in loco, ſed vt in toto, eædem diremptæ poſſunt eſſe in loco. Aliqua verò actu, quales ſunt partes diuiſæ à toto, vt grana in frugũ aceruo toto ſunt actu. Aliqua ſunt in loco per ſe, vt corpora quæ loco mouẽtur, cuiuſmodi, ſunt illa, quæ rectà feruntur, vel ſurſum, vel deorſum, & quæ creſcunt, aut decreſcũt, licet ſua mole tota non mutent locum. Aliqua ſunt in loco κατὰ συμβεβηκός, id eſt per accidens, qualia ſunt ea, quæ vel ſunt in aliquo, vel accidunt alicui,

quod eſt per ſe in loco: ne longius abieris, anima eſt in loco per accidens, quia eſt in ipſo corpore, quod eſt in loco per ſe: rurſus affectiones per accidens ſunt in loco, quia ſunt in corpore, quod per ſe eſt in loco. His hunc in modum poſitis & conſtitutis diuiſionibus, ſatis conſtat (vt mea fert opinio) orbem octauũ, neq; poteſtate eſſe in loco, quoniam eius partes nõ poſſunt diuidi, & ita eſſe in loco p ſe. Neq; actu, quia partes non ſunt actu diuiſæ. Neq; per ſe, quoniam, nec ſurſum, nec deorſum ipſe fertur, ſed circumtorquetur. Relinquitur ergo, vt ſit in loco per accidens, ſiquidem ipſi locanti, & continenti alios orbes, & illos quidem, per ſe locatos & contentos, accidat locari quoq;, & contineri: vt vlna & medimnus, per ſe metitur, & numerat illa pannum, hic frumentum, & proinde accidit vtrique numeranti, & metienti,

numerari quoqꝫ & mensurari: vt cum di cimus tantum esse pannum, quanta est vlna, & vicissim accidit vlnæ esse tantæ, quantus est pannus, vel tantum frumentum, quantus est medimnus, atqꝫ huic accidit reciprocari. Pariter & anima, quæ forma est, rectius dicitur continere corpus, quàm contineri à corpore, quoniã formæ proprium est continere. Sed dum continet corpus, interea illi accidit cõtineri à corpore. Et ideo Aristoteles huc mentis acumen conuertens, scripsit supremũ orbem ita esse in loco per accidens, quẽadmodum anima continetur in corpore: vt enim anima per se continet corpus, quia est forma, sed interea accidit contineri, dum continet, sic propemodum orbis supremus continet, & locat per se reliquos orbes, sed dum locat & continet, accidit interea ipsi locari vicissim & contineri.

Sed vt reuertar eò, vnde digreſſus ſum, motus indicat locum eſſe aliquid, pręſertim latio, quoniam locus eſt receptaculum corporum tranſlatorum, hoc eſt introeuntium, & viciſſim exeuntiũ, vbi enim nunc eſt aër, illic antea fuit aqua, & in eodẽ loco eſt tellus, in quo prius fuerant maria. Proinde Heſiodus locũ nominauit χάος παρὰ τὸ χῶ, quod eſt recipio, quaſi ſit χώρα, & χωρητικόν, ideſt receptaculum omnium rerum naturalium. Nam Heſiodus exiſtimauit nullum eſſe corpus naturale, quod etiam nõ ſit in loco, & iccirco finxit hoc ſuum chaos fuiſſe antiquiſſimum, imò antiquius omnibus rebus naturalibus, vt enim eſſent in loco: oportuit prius fuiſſe paratum locum, vt inquit Ariſtoteles in quarto Phyſico. ſunt tamen qui interpretentur chaos Heſiodi, vt Ouidius in Methamorpho. rudem & indi

gestam molem rerum, & confusam, quam lite & amicitia opinantur fuisse digestam, separatamq́;, & quasi sua forma ornatam, atq; expolitam, qualem ornatum conspicimus inesse singulis rebus, & simplicibus, & compositis. At simplicius interpretatur causam infinitam multitudine deorum repletam. Sed quòd mutatio loci corporum, fuerit causa, cur esse aliquid locum putaremus, veteres etiam philosophi attestantur, vt Democritus, Leucippus, & Metrodorus, qui sanè opinãtur corpuscula indiuidua moueri, & iccirco finxerunt spatium inane, per quod illa temerè volitarent, ob id definiuerunt locum esse quoddã inane spatium. At roget quis, cur corpora mouentur ad loca propria, posita in alienis? An fortè id euenit, quia in loco est abdita vis quædam pelliciendi ad se corpora mobilia? Nam corpus spon-

te naturæ appetit proprium locum, & ideo locus est aliquid appetibile naturà, in rerum vniuersitate: cuius rei illud est signum, quòd omnia corpora, aut simplicia, aut composita (nisi prohibeantur) suapte natura ad proprium locum ferri appetunt, alia ad superum, alia ad inferum. Proinde non sunt audiendi illi, qui putant corpora moueri ad locum suum propter vim totius, vt pars nimirum cum suo toto concilietur, & integretur, vt gleba cum tota terra. Nã quòd hæc falsa sit opinio, motus rectus corporum indicat: quia omnia corpora semper rectà feruntur ad suum locum. Etenim si natura institueret motum propter totum, tunc pars quouis modo, & quocunq; motu peteret totum, quia totum est vastum, & latum, qualis est vasta tellus: at semper pars appetit lineam rectam quia grauia cor-

pora appetunt centrum terræ, qui eſt punctus, leuia veró ſuperum locum, qui eſt ſuperficies concaua orbis lunæ, vt inquit Ariſto. Non deſunt qui referant cauſam ad quendam naturalem appetitum, affingendi ſuperficiem loci continentis: ſiquidem conſeruantur, & exornantur à proprio loco, non minus, quàm materia à forma, cuius eſt appetentiſſima: inter locum namq; proprium, & corpus locatum citra vllam vim, eſt quædam naturalis cognatio, quia tangunt ſe mutuò & tanguntur, proinde agunt & viciſſim patiuntur: agit quidem locus, quia conſeruat, patitur verò corpus, quia conſeruatur. Nam locus eſt veluti totum, & forma, ſed locatum corpus eſt tanquam materia, quia proprium formæ eſt cõtinere, materiæ autẽ contineri. Equidem in eam mentem ſæpe fui compulſus, vt exiſtimauerim hu-

iusmodi appetitum naturalem fuisse insitum, vt is ordo vniuersi sempiterno tempore seruaretur, quem opifex summus disposuit ab æternitate. Ingenerata enim est vis leuibus corporibus, vt sursum ferantur, grauibus autem vt deorsum.

Patauii apud Simonem Galignanum Anno. M D LII.

PRÆFATIO IN APHORISMOS HIPPOCRATIS.

IN MORE Positum est, & multis iam ab hinc annis iussu Sáctissimi Senatus Veneti decretũ inuiolatè receptum est, ut qui profitentur eam medicinæ partem, quã recentiores medici nuncupãt Theoricem, totius triennii curriculo Auicennæ primum librum magni canonis, & Hippocratis Aphorismos, & Galeni artẽ medicã de hoc superiori loco studiosæ iuuẽtuti explanarẽt. Id quod prudẽter esse factũ animaduertentes maximi Gymnasiarchæ LAVRENTIVS Priulus Senator optim⁹, & PETRVS Franciscus Contarenus grauis herclè, & magnus Philosophus, quos honoris gratia nomino, sua authoritate, & iu

dicio comprobauerũt,ratumq́; esse uo
luerũt. Quocircà quũ mihi nihil aliud
unquam fuerit optabilius,quàm illis pa
rere,quibus & iure debeo, & cupio,non
commisi,vt aliquid officii in me deside-
rarent,aut ingratæ voluntatis,vel mini
mum iudicium agnoscerent. Vbi enim
cognoui iure decreti præsentem annũ
adiudicatum esse Aphorismis, tunc om
nes meos labores huc transtuli,& omnẽ
operam studium q́; conuerti. Conuer-
tisse autem vsq; adeo me sensi,vt nec cõ-
siliis commoueri,nec multis adhortatio
nibus amicorũ animus meus flecti, aut
auocari potuerit ad quippiam aliud,
quod ab hoc instituto uel minimum de-
clinare uideretur. Persuadere namq;
mihi conabantur fore operæpreciũ stu-
diosis medicinæ,præcipue rudibus, si à
magna methodo Auicennæ,in qua tra-
duntur rudimenta artis,hoc anno exor-

direr: atq; adeo ad meam dignitatẽ pertinere, si de laudibus medicinæ apud uos uerba facerẽ. Neq; illud me à mea sententia dimouere potuit, quoniã uiolare decretum esse nefas existimaui, neq; hoc tentare quidem uolui: quandoquidem planè intelligerem nec meã dignitatem, nec locum, nec tempus postulare, vt uestros animos aliquo splendore orationis diu retinerem. Quin ad me potius, & ad rei vtilitatem spectare cogitaui, vt nonnulla ueluti Progymnasmata prius exponerem, quàm ad explanationem Aphorismorum aggrederer, in quibus studiosam iuuentutem exerceri malo, quàm aliqua luculenta oratione delectari, & commoueri. Dicam igitur primum de nomine authoris, tum quia uiri celebritas & nomen semp facit nos attẽtiores ad opera quæ cõscripsit, perlegenda, & explananda, tum etiam quia

eius uita nondum fortasſis (quod ſciã) à quoquam recte fuit illuſtrata. Deinde de eius hæreſi, cui ſe addixit, ut poſſimus illi eſſe ſimiles, quem nobis imitandum proponimus. Tum uero de genere ſcribendi, & forma docendi artem medicam: non enim omnes, q̃uis profiteãtur eandem hæreſim, eodem quoq; docendi charactere utuntur. Deinceps disquiram, an ipſa verè ſit ars, aut ſcientia, & qualis finis, materia'q; illi ſubiecta ſit. Ad hæc operis inſcriptionem explicabo, in cuius poteſtate uniuerſam artis materiam, veluti in quodam ſpeculo contemplamur. Præterea ſcopus eſt ſtatuendus, ex quo intelligi poterit, & cur ad ſcribendos Aphoriſmos animũ adiũxerit, & quo ordine doctrinæ uſus ſit. Poſtremo de diſpoſitione non nihil dicam, an diſponendum ſit hoc opus inter Iſagogica, id'q; vt ſtudioſi iuuenes

utilitatem planè cognoscant, quam inde percepturi sunt, mea quidem sententia, non mediocrem futurã. Itaq; huius operis authorem Hippocratem illũ magnum, artificem omnium bonorum, quæ ad medicam artem pertinent, extitisse memoriæ proditũ est: de cuius præstantia hodie verba facturus, quæso à vobis, vt tãtisper patiamini, donec eius ante actam vitam quàm paucissimis uerbis commemorem, ex qua me demonstraturum planè spero Hippocrate præstantiorem, ac fœliciorem post hominũ memoriam fuisse neminem. Tria quidem sunt, quæ hominem in hac breui lucis vsura prestantem, atq; fœlicem reddere posse iudicantur, & bona animi, & corporis, & fortunæ: quæ omnia in hoc vno Hippocrate natura conclusisse videtur. In primis quidem nobilitas generis, & patria, & opes, & honores vsq;

adeo insignes fuerunt, vt nemo dubitet ipsum fortunatissimum vixisse. Cõmemorat enim, & constans est opinio, ex familia Heraclidarum prodiisse, quæ originem duxit à Diis, & Ioue, & Aesculapio, à quorũ altero vigesimus, ab altero duodevigesimus fuit Hippocrates, quẽadmodũ locupletissimi sunt testes Eratosthenes, & Apollodorus. Propterea eius imaginem, cuius caput tegitur galero, sculpsit, & pinxit antiquitas, vt esset signum generis antiquissimi. Nam Aesculapius ille, qui propter artis inuentionem in numerũ Deorum relatus est, multos liberos procreauit, non solũ bonorum suorum omnium hæredes, sed etiam nominis paterni, qui Asclepiades cognominati Ioniũ mare inhabitarunt. Alii Rhodum insulam, alii Gnidũ unã de cicladibus, alii Coũ petierunt, in his diuersis sedibus singuli familias suas pro

pagauerunt. Nam Heraclides per insignis medicus in Coo duxit in vxorem Praxitheam Phanaretæ filiam, lectissimam sanè fœminam, ex qua natus est Hippocrates in Coo insula maris Aegei, in Pamphilia regione inter quartum, quintumúe clima diuinitus sita, ob id´ꝗ temperatissima, & omnium rerum feracissima anno primo octogesimæ olympiadís Abriada imperante, nō multo ante tempore, quàm Rhodia familia in Italiam migrauit, dicta deinceps Itala, ex qua prodierunt Philistius, & Pausanias: & quemadmodum alii dicti sunt Rhodii alii, Gnidii, aut Itali, ita Hippocrates à patria Cous est cognominatus. Positis itaꝗ sedibus singuli proprias familias longè, latèꝗ adauxerunt, atꝗ cœperunt inter se certare de studiis medicinæ, non ambitionis, aut inanis gloriæ desiderio, sed artis, quæ ha-

ctenus erat rudis, excolendæ ſtudio cõ-
pulſi. De opibus non eſt cur multa di-
cam, ſiquidem tot, & tantas poſſede-
rit, quot & quantas uir ſummo loco
natus, & omni genere uirtutum præ-
ditus deſiderare poteſt. Cuius animi
bene compoſiti, & locupletis illud fuit
argumentum firmiſſimum, quòd im-
menſum auri aceruum miſſum per le-
gatum ab Artaxerxe Perſarum rege con
ſtanter ſpreuit, atq; contempſit. Quid
commemorem ſummos honores, quos
apud multas gentes ueluti præmia ſuæ
virtutis conſecutus eſt? mitto ſtatuam
ex ſolido auro, quã in medio foro in eius
honorem Coi erexerunt. Mitto Theſ-
ſalos, Argiuos, Athenienſes, qui in
Eleuſiniis alteri ab Hercule ſacra pu-
blicè perſoluerunt, & victum ex ære
publico, quod eo tempore fuit honori-
ficentiſſimum, ipſi, & ſuis poſteris de-

creuerũt. Mitto ſepulchrum, quod ſtructum eſt in eo loco, qui diſterminat Girtonem, & Lariſſam Theſſaliæ vrbes ad dimidiam viæ partem: in eius namq; ſepulchro ferunt examen apum mellificantium cõſediſſe, quò nutrices ſumma cum religione deferre ſolebant infantes patientes vlcera ſerpentia oris, quas Græci ἄφθας nominant, vt melle diuinitus illiti ſaneſcerent, quaſi dignus eſſet, cui non ſolum viuo, ſed etiã mortuo debiti tribuerentur honores, atq; ab eodem etiam vita repeteretur. Quid commemorem bona corporis? inter quæ duo præcipua referuntur, & bona valetudo, & pulchritudo: ferunt enim Hipocratem centeſimũ & nonũ ætatis ſuæ annum, ſine vlla morborum moleſtia exceſsiſſe. Conformationẽ vero mẽbrorũ, & magnitudinẽ & numerum, & ſitum ita decentem fuiſſe, vt venuſtas cum quadam incredibili digni

tate motus totius corporis coniuncta esse videretur. Deinde verò bonorum animi, ad cumulum nihil accedere potuit, quandoquidem omni disciplinarum, ac virtutũ genere cumulatissimus cunctis mortalibus laudẽ, prçripuisse credatur. Orbatus enim parentibus, eo tempore quo conflagrauit in Cnido insula grammato phylacium ex admonitione cuiusdam somnii vt Thessaliam in habitaret, patriam relinquens sibi proposuit in primis viros doctos audiendos, & si opus esset, longa peregrinatione sequendos. Audiuit igitur Herodicum selebrianum, et Gorgiam Leontinum, atq; etiam Democritum Abderitã ætate iã ingrauescente, à quibus, & in philosophia, & in cæteris bonis disciplinis homine libero dignis fuit apprimè institutus: in his verò quantum profecerit, rei euentus planissime comprobauit. Cum enim olim ante

tempora Aesculapii ars medica esset in cognita excepto quod rudis quædã her barum cognitio habebatur, quibus suc- currebatur morbis: tunc Aesculapius iu dicio acri, et diuino præditus redegit omnia ad quandam artem, collegit enim multa theoremata, et communia præce- pta spectantia ad vnum finem, quæ qui- dem quasi per manus tradita ad poste- ros peruenerunt: deinde Hippocrates artem adhuc inchoatam, qnæ voce tan- tum tradebatur, expoliuit, atqꝫ perficit, perfectãqꝫ scriptis primus cõmendauit, et priscæ medicinæ summus artifex habi tus est, ex quo magnus cognominari me- ruit. Iã verò Thessaliam cogitans, quò ip sum fata vocabant, scientiis præmunitus continuo traiecit, vbi artis opus fælicissi me exercuit, et vxore ducta liberos duos sustulit, alterum Draconem alterũ Thes salũ, qui à patre nec moribus, nec doctri

na degenerarunt. Hic ſane tale ſpecimen ſuæ doctrinæ dedit et factis ipſis confirmauit, vt fama, et honore creuerit ſupra quàm dici poſſit in vniuerſa Gręcia. Mitto Perdicam regem, & alios, quos à turpi tabe, & morbis grauiſſimis liberauit. Mitto Democritum, quem inſanum vulgò creditũ, ſanitati & priſtinæ exiſtimationi reſtituit. Mitto totam Atticam terram, quam à peſtilentia defendit, & ſeruauit: præſentiens enim futuram ingentem putredinem aeris, prouidit, quo minus contagio inficeretur, multis ignibus ex lignis odoratis paſſim ſuccenſis. Immenſi profectò & infiniti ſit laboris, ſi velim eius egregia doctrinæ teſtimonia proferre: ſed nulla ſunt certiora, quã ſexaginta illa volumina, quæ conſcripta reliquit poſteris, de vniuerſa medicina, quorum magna pars temporis iniuria periit: ex quo non poſſum non mirari

de stupore quorundam hominum, qui de laude ipsi nihil non detrahere conati sunt, aliqui quidem (meo iudicio) falsi inscriptione operum, quæ sub nomine magni Hippocratis circunferuntur: extiterunt enim multi quoq; Hippocrates medici satis celebres, & Hippocrates, Cous Gnosidici filius, huius auus ex familia etiam Asclepiadis oriundus, qui scripsit librũ de fracturis, & articulis: & alter Thessali filius, & tertius Draconis, qui Roxanem Alexandri pellicem curauit, & alii duo, vnus Thymbrei, & alter Praxinactis, sed hi nullo modo conferendi sunt cum magno Hippocrate, quem tota antiquitas admirata propter incredibilẽ erga ipsum obseruantiam τὸν παλαιὸν .i. antiquum magistrum nominauit. Aliquos vero vt Iulianum, Alexandrinum qui 48 libros scripsit aduersus Aphorismos, vt Lycum Macedonem, &

alios complures demonstrauit Galenus inuidia potius commotos, quàm veritatis amore adductos ad calumnias deflexisse. At quemadmodũ natura sciẽtiis cumulatissime ipsum exornauit, itaquoq; in moribus, & virtutibus ingenerandis illi nulla ex parte defuisse videtur, vt prętermittam alios grauissimos mores, & virtutes præclaras, quibus erat præditus, fortitudinem tamen animi, & pietatem erga patriam non possum vllo modo præterire. Cum enim Atheniẽses numerosum exercitum collegissent, vt eius patriã oppugnarẽt, & prorsus delerent, nõ dubitauit impetrato auxilio à Thessalis se se opponere fortiter hostibus, quibus fusis, & victis æternum monimentum fortitudinis, atq; pietatis reliquit. Prætermitto multa eius prudenter dicta, & sapienter facta, ex quibus apparuit speciẽ iustitiæ, tẽperãtiæ, cõtinẽtiæ & alia

rũ virtutum heroicarũ, de quibus pręstat vt ille dicebat de charthagine nihil quam pauca dicere. Sed quorsum hæc spectãt, quæ dicta sunt de magno Hippocrate? eò sanè spectare existimabam, vt proponerem studiosæ iuuentuti ideam optimi medici, in quam perpetuó intuens partim iudicare posset quantum ab illa medici nostri huius infælicis sæculi recesserint, partim vehementius excitaretur, vt quoad eius fieri poterit proximius ipsa accederet, quandoquidem si non datur in primis, at certe in secundis, aut in tertiis consistere sit pulchrum, & honorificum. Proinde meæ sunt partes iuuenes medicinæ cãdidati, vt eam uiam insistam, quam hactenus patefecit vobis MONTANVS, & multo ante ipsum Galenus Pergamenus ad Hippocraticam doctrinam, propterea quòd nullam aliam, nec breuiorem

nec expeditiorem, nec tutiorem, nec iucundiorem vestro frequentissimo consessu proximis annis comprobauistis. Et quemadmodum alterum quidem uiæ authorem, alterum vero ducem habuistis solertem, & experientẽ, ita me quoq; eiusdem itineris fidum comitem antea non aspernati, nunc & fidum, & diligentem, & vestræ vtilitatis amantissimum

Christo auspice Christo experiemini.

DE VACVATIONE.

TOTA Ars, & tota ſcientia veram diſtinctionem & differentiam capit à fine ſuo generali, pars verò eius capit à fine proprio & particulari: ideo quot ſunt fines proprii, totidem ſunt partes, & quemadmodum fines proprii ad unum communem & generalem referuntur, tanquam vltimum finem, ſic partes ad ſuum totum. Iam verò in arte medicinali, finis generalis eſt ipſa ſanitas, ſanitas autem vel præſens cuſtoditur, vel abſens acquiritur. Hinc oriuntur duæ artis differentiæ, & ſummæ, & principes: nimirum ὑγιανὴ, ideſt ſalubris & altera θεραπευτικὴ, ideſt curatrix pars. In ſalubri quatuor ſunt fines, totidem igitur erunt differentiæ, nem-

pē φυλακτικὴ conseruatrix, & ἐπανορθωτικὴ, corretrix & ἀναληπτικὴ refectrix, & προφυλακτικὴ præseruatrix: curararatrix quidem est indiuidua: habet autem multos ordines, qui carent nominibus: nam distinctio curatricis in χειρουργικὴν & διαιτητικὴν & φαρμακευτικὴν sumitur potius ab instrumento, & modo operandi, quàm à fine, & essentia artis. Porrò curatrix est ars recta ratione profligandi morbos, recta ratio posita est in rectis scopis, & indicationibus curandi. Pro cuius rationis intelligentia illud est obseruandum, quod etiam obseruauit Galenus in lib. ad Thrasybulum: obseruanda est enim differentia inter scopum, & finem, & indicationem. Finis quidem est terminus, in quo cessat omnis actio, & in quem desinit motus. Sco-

pus autem eſt, in quem dirigitur actio, & dicitur ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν, hoc eſt à ſpeculatione: quia medicus id, quod primo, & ante omnia ſpeculatur, ſcopus eſt, & ex illa ſpeculatione acquirit rationem, quæ illi indicat, quid ſit agendum, quidúe ſequendum: ideo Galenus in lib. de methodo medendi definit indicationem eſſe τὴν ἔμφασιν ἀκολουθίας, ne longius abieris, finis medici eſt fruitio ſanitatis: ſcopus eſt ipſa ſanitas, ſpeculando igitur ſcopus, & naturam ſanitatis inuenit ſanitatem eſſe ſymmetriam, ex hac ſpeculatione oritur indicatio: indicatur enim ipſi quid ſit agendum, nimirum eſſe conſeruandum. Rurſus in oblatione cibi, & inſtituenda victus ratione ſcopus medici eſt virtus, ſiue vires. Itaq; medico ſpeculanti naturam

virtutis & robur virium indicatur cibum aut esse offerendum, aut subtrahendum, quia virium gratia nutrimus. Indicatio igitur est ratio dirigendi actionem, sumpta à natura scopi, siue à contemplatione scopi: Quemadmodum artis certandi cursu finis est victoria, scopus est meta, ad quam dirigimus cursum: sic medici scopus est vt sanet: indicatio est ratio conseruandi sanitatem, & auferendi illud, quod est contrarium sanitati: quia natura scopi indicat sanitatem esse conseruãdam, & morbum aduersum esse tollendum. Propterea qualis est scopus, talis est indicatio curandi: si scopus est generalis, hoc est contemplatio naturæ scopi, indicatio quoque erit generalis, si scopus vnus, indicatio vna, si scopus simplex, indicatio etiam erit simplex, si scopi

multi, multæ erunt indicationes. Scopus igitur maxime generalis in parte curatrice est affectio præter naturam, ergo indicatio communissima erit, vt auferatur id, quod est præter naturam, & inferatur illud, quod est secundum naturã. Scopi pariter distincti efficiunt indicationes distinctas, & proprias. Scopi igitur vt consurgant distincti, semper sunt diuidendi vsque ad suas species indiuiduas, & vltimas, in quibus euadunt conspicuæ, & distinctæ indicationes curandi. Exemplo distinctionem illustremus. Affectio quidem præter naturam est quoddam genus, & scopus generalis, ideo distinctione opus habet. Distinguitur ergo in morbum, aut in causam morbi, aut in symptoma. Morbus sanè aut est partium simplicium, aut organicarum, aut vtrisque com-

munis. Partium ſimplicium, aut eſt intemperies ſola, vel frigida, vel calida, vel humida, vel ſicca, vel ex his coniugata: aut cum affluxu materiæ. Partium verò organicarum eſt indecens aut conformatio, qualis eſt, vel figura, vel ſuperficies, vel meatus, vel cauitas: aut magnitudo indecens: aut numerus indecens: aut ſitus. Magnitudo, aut aucta vel in craſſitudinem, vel latitudinem, vel longitudinem: aut diminuta in gracilitatem contrariam craſſitudinis, vel breuitatem contrariam longitudinis, vel anguſtiam contrariam latitudinis. Numerus, aut excedens, vt ſextus digitus in manu, vt tertius teſticulus: aut deficiens, vt quatuor digiti, vt teſticulus vnus. Situs indecens, vt translatio partium à loco proprio. Iam verò ſimplicium pari-

ter, & organicarum partium morbus communis eſt ſolutio vnitatis. Hac quidem diuiſione ſpeculando affectionem præter naturam, & diſtinguendo ſcopum generalem euaſi in ſpecies vltimas, quæ ſunt ſcopi diſtincti: & quot ſunt ſcopi, totidem naſcuntur indicationes: ſed quo modo naſcantur, ad vſum reuocanti erit perſpicuum. Affectio quidem ſecundũ naturam eſt qualitas in corpore rectè conſtituta, & quoddam ſymmetrum: ergo affectió præter naturam eſt qualitas, quæ deflectit à ſymmetro. Hinc naſcitur ſcopus generalis, nimirum affectio præter naturam, & aſymmetrum: ergo generatim indicat eſſe auferendũ aſymmetrum, & reſtituendum ſuo ſymmetro. Deflectit autem, aut per exceſſum caloris tantùm, aut frigoris tãtùm, aut humidi tantùm, aut ſicci tantùm,

&'is excessus aut est cum affluxu materiæ, aut sine affluxu. Si deflectat per excessum solius qualitatis, tunc oritur scopus distinctior, quàm primus, quia indicat esse alterandum: nam longè distinctior est scopus, qui indicat esse alterandum, quàm qui indicat esse auferendum. Si verò deflectat cum affluxu materię, indicat & esse vacuandum ratione materię, & esse alterandum ratione qualitatis: nam duo sunt scopi, materia & qualitas, ergo duæ indicationes, uacuatio, & alteratio. Itaq; quando affectio præter naturam est simplex, quæ scopus est, etiam indicatio erit simplex. Si complicabitur scopus, indicatio quoq; erit cõplicata: vt febris diaria habet simplicem scopum, ergo & indicationem: nam hæc affectio prę ter naturam est iam facta, & nullam habet causam efficientem, quia est

morbus immaterialis, siue sine materia. Iccirco indicat sui sublationem per remedium contrarium, nempe alterationem frigidam, quia scopus est forma febris. Medicus contemplando suam naturam cognoscit esse calorem natiuum mutatum in igneum in spiritibus, ideo indicatur esse refrigerandum, & humectandum. Age verò si ponamus scopos complicatos, dubium non est indicationes complicari: vt in febre, quæ ex humoribus putrescentibus accenditur. Hic sanè morbus habet causas sui ortus præsentes, quæ quidem sunt scopi, propterea medicũ oportet illarum naturam speculari, vt ex speculatione inueniat indicationes curandi. Habet igitur huiusmodi febris materialis formam, & materiam, & efficientem, ergo sunt tres scopi. Forma est calor natiuus muta-

tus in igneum, quæ communis eſt cum natura omnium febrium: materia eſt humor, qui partim putruit, partim putreſcit, ſed nondum imputruit: efficiens eſt obſtructio meatuum. Quia igitur ſunt tres ſcopi, ideo totidem erunt indicationes curandi. Natura quidem formæ indicat eſſe alterandum remediis frigidis, & humidis, verbi cauſa, aëre inſpirato, & cibo & potu frigido, & aliis auxiliis ſimilibus, quæ intra corpus aſſumuntur. Materia verò, quæ putret, indicat eſſe ipſam cohibendam adhuc putreſcentem per alterationem, ſiue immutationem. Immutamus concoquendo, aut in melius tranſmutando, aut meatus obſtructos liberando: ſed natura eſt, quæ concoquit, & partem concoctam vertit in ſanguinem, veluti partem pituitoſam dulcem, aut ſi non poteſt

concoquere, in melius transmutat, vti in pus, si non potest in melius transmutare, reiicit: concoctionem tamen naturæ medicus adiuuat, quia natura est morborum curatrix, atque operatrix: medicus veró est minister, ministrat enim ea ipsa, quæ possunt adiuuare concoctionem, quæ est propriũ, & primum naturæ opus. Possunt verò adiuuare materiam concoquendam, aut illa: quæ crassam attenuant, aut tenuem attemperant, aut tenacem detergunt: hac eadem ratione liberantur meatus ab humoribus, nam & quę attenuãt, eadẽ quoque aperiũt. Materia ergo indicat aut immutationẽ, siue concoctionẽ eius, quæ putrescit, aut vacuationẽ, quæ putruit. Vacuatio quidẽ duplex est, aut vniuersalis, aut particularis. Vniuersalis vacuat corpus uniuersum. Particularis vacuat certas partes

corporis, vel caput, vel pulmones, vel alias particulas. Vniuersalis rursus, aut simplex est, aut composita. Simplex aut vacuat simpliciter totum corpus, vt secta vena cubiti fundit sanguinem à toto corpore in febre putri, citra vllam reuulsionem & deriuationem: aut vacuat non simpliciter, sed aut per reuulsionem, aut per deriuationem. Reuellimus in ægris corporibus in eum finem, vt materiæ fluentis cursum inhibeamus, ne ipsa feratur, aut per locum incommodum, aut in locum affectum defluat. In corporibus verò sanis reuellimus, vt humores assuefaciamus ferri in partes contrarias, quemadmodum Galenus docet in secundum lib. De natu. huma. ex quo usu & fine liquido constat notio reuulsionis. Est enim reuulsio motus vehemens, actus in partes distantes, à parte affecta, atque

adeo contrarias , seruata quoad fieri
potest, & vbi opus est rectitudine, &
consensu ductuum, & uenarum. Quòd
sit motus vehemens, illud argumento
est, quòd vehementissimos fluxus hu-
morum prohibet, vt immoderatum san-
guinis impetum è naribus cucurbitula
suffixa hypochondriis sistit. Id quod præ-
sertim, cum ad longissimas partes ma-
teria reuellitur: vt phlegmone occupan
te hepar, aut ventriculum, aut intesti-
na, nullus medicus sanæ mentis exhibe-
bit medicamenta, quę aluum deiiciant,
& vacuent, neque vtero inflammato vri-
nam citabit, sed reuellet, quàm longissi
mè fieri poterit sectione venæ. Itaque
partibus pudibundis affectis, vomitus
auxilio est: & capite affecto, alui subdu-
ctio prodest. Et phlegmone orta in ma
nu, crurum arctissima deligatio iuuat,
& genu inflammato, vena interior, vel

media cubiti, vtiliter ſecatur. Non ſolum in reuulſione ſeruanda eſt diſtantia, ſed etiam contrarietas, vt eius nomen etiam indicat: à Galeno enim nominatur ἀντίσπασις, à Latinis appoſitè reuulſio: à recentioribus medicis tum auerſio, tum diuerſio. Reuulſio itaque ſignificat motum ad partes contrarias ſeruata diametro, aut ſecundum longitudinem infra ſupraq́; aut ſecundum latitudinem hinc inde, aut ſecundum altitudinem antè retrò. Secundum longitudinem, ut oculis lippientibus clyſteria in aluum data reuellunt, vt inquit Gale. in ſextum Apho. 17. & vbi menſes ab vtero erumpunt, ſuffixa mammis ingenti cucurbitula, reuelluntur. Quod genus vacuationis etiam natura molitur, vt teſtatur Hippocra. & Gale. in. 5. Aphoriſ. 32. nam mulieri ſanguinem vomenti men-

ses superuenientes remedio sunt: reuel-
lit enim natura secundum longam dia
metrum in contraria loca. Proinde quã
do sanguis fluit e dextra nare, cucurbi
tula adfixa in regione hepatis, tunc
iuuat: quando fluit ex sinistra, lienis par
ti: quando ex vtraq; nare, in vtrã q;
regione vtriusq; visceris vtiliter suf-
figitur: aut vena eiusdem partis af-
fectæ secta idem remedium præstat: &
præcipue si per interualla ducatur san
guis pro robore virium, vt Gale. præ-
cipit in. 5. meth. med. Hippocrates quo
que affecto calce vacuat per supernas
partes, propinato Elleboro albo, vt hu-
mores decumbẽtes ad infernas reuellat.
Sed vacuatio per Elleborum album,
vitanda est in illis corporibus, quæ abũ
dãt succis multis, & crassis, & tenacibus:
quia Elleborus albus strangulat, non va
cuat. Vtebatur quidem Hipp. quia suo

tempore homines assueuerant victu te-
nui & frugali, proinde perpaucos hu-
mores aggerebant, ut ait Gal. in lib. de
frac. com. 2. Aphorism. 27. qui pariter in
hischiadicis per vomitum purgat, quia
humorem descendentem deorsum, re-
uocat sursum, is planè reuellit, vt inquit
Gale. in. 10. κατὰ τόπους. Simili quoq;
rationis modo in doloribus oculorum
data fortia clysmata in aluum, aut si abũ
dantia sanguinis facit dolorem, vena ex
terior cubiti pertusa reuellit, vt Ga-
le. inquit in sextum Epid. com. 6. Aph.
5. & in. 2. κατὰ τόπους. Secundum verò
altitudinem, vt in doloribus oculorum
affixa cucurbitula occipitio, materia
probè reuellitur, vt inquit Gale. in. 5.
Aphor. 68. Incipiente inflammatione
occupare partem posteriorem capitis,
aut dolore eandem exercente, vena se-
cta frontis recta reuellit, quia molimur

reuulſionem, vt ſanguinem ducamus. Porrò dicitur recta non propter figuram ſectionis, ſed quia fertur rectà per frontem, & ad illam cæteræ venæ confluunt, vt obſeruauit Gal. in. 6. Epidem. com. 2. Apho. 9. & 27. Secundum latitudinem, vt affecta phlegmone manu dextra, ſecta vena cubiti ſiniſtri reuellit, pariter, qui affecta ſiniſtra, ſecat venam dextri cubiti, is reuellit. Nec contrarietas modo, ſed etiam (quantum poteſt fieri) rectitudo in reuulſione affectanda eſt. Rectitudo autem ab Hippocrate dicitur ἴξισ à Galeno ἐυθυωρία, ideſt loci, qui è regione eſt quaſi mutuus reſpõſus, aut per corporis longitudinem, aut latitudinem, aut altitudinem, vt docet Galenus in lib. de frac. com. 3. Aphoriſmo 10. eſt enim rectitudo duplex, vna eſt rectitudo ſitus, altera eſt rectitudo fibrarum. Re-

ctitudo situs, est illa, quæ seruatur in ipsa diametro. Propterea quæsitum est a plerisque, vtrum rectitudo situs seruari possit, & debeat in reuulsione. Pro cuius quæstionis intelligentia, & dissolutione, est cognoscendum discrimen, quod cadit inter vacuationem directã, siue per directum, & vacuationem diuersam. Omnis enim vacuatio in latus directum vt salubris est, ita in diuersum, & contrarium partis affectæ, est insalubris: verbi causa in tumore preter naturam, qui exercet lienem, sanguinis profluuium ex dextra nare malum est, ex sinistra bonum. In tumore hepatis, sanguinis vacuatio ex dextra nare, est salubris, ex sinistra, insalubris, quia illa vacuatio est directa, & hæc est diuersa: in illa seruatur rectitudo situs, in hac non seruatur. Ex quo loco, duo possumus annotamenta colligere. Pri-

mum quidem, in pleuritide illam opi-
nionem, quæ profitetur ſanguinem eſ-
ſe mittendum à parte affecta ſiue di-
recta, & non diuerſa, minimè eſſe con-
temnendam, nec aduerſari vndequa-
que dogmatibus Galeni, quia medi-
cus ſemper debet imitari naturam re-
ctè operantem: nam vacuatio directa,
quæ fit ſponte naturæ reuellentis, ſa-
lubris eſt, diuerſa verò eſt inſalubris.
Alterũ eſt, quod vacuatio directa (meo
quidem iudicio) pertinet ad reuulſio-
nem mixtam cum deriuatione. Diuer-
ſa verò ſpectat ad reuulſionem omni-
no ſimplicem: quia in vacuatione di-
uerſa, quàm longiſſimè à loco affecto, &
contrariè vacuamus: in directa ſequi-
mur vacuationem non admodum remo-
tam, ſed propinquam loco affecto, vt
inquit Gale. in. 3. prorrh. 33. Propterea
medicus, qui affecto liene tumore duro,

ſecta vena ſiniſtrę manus ſtudet ſuccurrere, is reuellit ſimul & deriuat, quia vacuat vt, verbis Galeni vtar, καθ' ἴξιν. Quod autem hæc non ſit ſimplex reuulſio, ſed mixta cum deriuatione, ex eo conſtat, quòd ab eadem parte affecta molimur vacuationem, quæ deriuatio eſt, ſi quidem á contraria fiat reuulſio. Quòd rurſus ſit reuulſio, declaro pari ſimilitudine. Nam Sabinus antiquisſimus medicus ſcribit, vbi ſanguis è naribus profluit immoderatus, ſectam venam brachii iuuare, quia inquit ille, nos reuellimus & reuellendo inhibemus profluuium ſanguinis. Certũ autem eſt illum, ſi profluat è dextra nare, iubere ſecari venam dextri brachii: ſin autem è ſiniſtra, ſiniſtri, quia hic eſt motus naturæ, quam ſemper debet medicus imitari, vt nuper admonebam: ergo non eſt ſimplex reuulſio, ſed eſt iun-

cta cum deriuatione. Ex quo perspicuũ est directionem, siue rectitudinem situs in simplici reuulsione non esse necessariam, vt videtur etiam sentire Gal. in. 6. Epid. com. 3. Apho. 22. Rectitudo verò fibrarum (quoad fieri potest) reuulsioni est necessaria, quam natura quoq; seruat. Verum ipsa rectitudo fibrarum, quam seruat natura in reuulsione, est cognitu quàm difficillima. Vt varices, idest venæ dilatatæ plus iusto in cruribus, curant furorem, facto defluxu à natura per rectitudinem siue in directũ. Sed non potest planè cognosci, an affectis dextris partibus, an sinistris ipsius cerebri, furore perciti sint, & à parte affecta fiat ille defluxus naturalis. Rursus insaniam sæpe numero curant mariscæ, nobis tamen non est compertum, an id per rectitudinem fibrarum fiat. Item per vterum copiosa

vacuatio ſanguinis morbos multos ſa-
nat, ſed planè cognoſci nō poteſt, vtrū
per uenas partis dextrę vteri, vel ſiniſtrę,
vel per venas vtriuſq; fiat excretio, vt
ait Gal. in .6. Epid. com. 2. Aphor. is.
Veriſimile tamē eſt, ſeruari rectitudinē
fibrarum à natura, quia promptior eſt
vacuatio per fibras rectas, quàm per
obliquas, & minime ſequaces & obſecū
dantes profluuio materiæ vacuandæ.
Conſenſus ductuum, & venarum non ſo
lum in reuulſione ſeruatur, ſed etiam in
omni vacuatione: vt caua pars hepatis
per inteſtina commode vacuatur, gib-
ba ſiue conuexa eiuſdem viſceris per ve
ſicam & renes. Et fluentibus menſibus
ſupra modum, cucurbitula quàm maxi-
ma, firmata ſub mammas, hoc eſt in par
te inferiore mammarum ſuccurrit, & il-
los citò ſiſtit, ſi quidem ſint venæ ab vte
ro ad mammas pertinentes & conſen-

tientes. Quid ergo ſit reuulſio ſimplex, & quid mixta, ſatis liquere arbitror. Mixta nobis vſui eſt, quando materia partim fluit, partim fluxit. ſimplex eſt vtilis ad materiam fluentem, vel fluxuram: vbi enim materia loco inhæſit, tunc deriuare eſt vtile, quia à loco vicino promptior & celerior fit vacuatio & attractio: quando fluxura eſt, túc fælicius reuellitur in partes cõtrarias, vt inquit Gale. in .4. & .5. meth. med. ſed qui nouit ſimplicem reuulſionem, & ſimplicem deriuationem, idem cognoſcet mixtam & ambigentem inter vtranq; vacuationem. Nam deriuatio eſt motus artificioſus actus ad loca vicina. Propterea humores à parte affecta, quàm proxime deriuamus ad uicinas, quemadmodum etiam reuellimus ad remotas. Proximum locum, à quo deriuamus, appello propinquum ſedi

affectæ, vt in affectibus vesicæ, & renum, deriuamus per aluum: in affectibus intestinorum per vrinam, in mulieribus per vterum. In profluuio vteri deriuamus aut per vesicam, aut per aluum, vt Gale. ait in. 6. Epid. com. 2. Aph. 7. fluxiones ad oculos, ad fauces, ad aures, ad palatum deriuamus per nares, in angina inflammatis musculis gulæ, secamus venam sub lingua, aut humerariam, aut mediam: ideo inflammationibus incohantibus vtimur reuulsione: ipsis autem vigentibus, quia materia iam est firmata & loco inhæsit, vtimur deriuatione: quia quærimus loca vicina sedi affectæ. Cæterum in vacuationibus est ordo, qui rerum quasi essentia, & disciplinarum omnium veluti anima & forma est. Nam medicus vtitur tribus instrumentis, diæta, chirurgia, & pharmacia, in quorum vsu, necessarius est or-

do: vbi enim his tribus medico necessa rium est vti, principio præscribenda est victus ratio, quæ vacuat per accidens, deinde vacuandum est corpus, aut per pharmaciam, aut per sectionem venæ: sed vacuationem per sectionem venæ prius aggredi oportet, quàm per pharmaciam, vt præcipit Gale. in. 6. Epid. com. 1. Aphor. 5. sed vacuatio per pharmaciam non semper eodem modo admi nistratur: nã alio modo infantes purgagamus, quàm natu grandes: qui enim in fantem medicamento vacuare tentat, is medicamentum purgans exhibebit, aut matri lactanti puerũ, aut capræ, vt docet Gal. in. 6. Epi. com. 5. Aph. 35. Nos porrò tũc opus habemus vtroq; instrumẽto, & sectione venæ, & pharmacia, quãdo cor pus abundat humoribus ex æquo: primo itaq; ordo postulat, vt ducatur sanguis, deinde vt propinetur pharmacia, quæ

vacuat humorem abundantiorem, hoc eſt magis affluentem, qui quidem ordo ſeruatur à Gal. x. κατὰ τόπους in ratione curandi podagram. Nam humoribus, qui ex æquo augentur ſeruata inuicem proportione Hippocra. auxiliatur miſſione ſanguinis. Vbi vnus abũdat (ſanguinem excipio) vacuandum eſſe iubet medicamento purgante Gal. in 2. Aph. 8. at ſi ſola qualitas intendatur, ſeruata iuſta mole non vacuare, ſed attemperare medicamentis alterantibus qualitatem excedentem ſuadet Gale. Sed longè facilius eſt, & tutius vti ſectione venæ, quàm pharmacia, aut diæta. Quòd ſit tutior vacuatio per ſectionem venæ, quàm per pharmaciam, multæ concurrunt cauſæ. In primis, quia natura indiuiduorum, quæ vacuanda ſunt, non cognoſcitur: alii enim difficile vacuantur, alii vacuantur

ſumpto vel leui medicamēto, ideo pericu lū ſemper incumbit tibi, ne aut nihil va- cues, aut plus iuſto vacues, aut non ſuffi ciēter, et integrè. Hęc omnia errata, quę committi poſſunt, pariunt graues offen ſas, præcipue ægris laborātibus morbo acuto, vt Gale. inquit in .2. de rat. vic. ac. xi. Deinde medicus habet poteſta- tem ſiſtendi ſanguinē, ſed oblatio phar maci eſt ſita quidem in poteſtate, ſed vbi illud eſt oblatum & ſumptum intra corpus, non eſt etiam in poteſtate medi ci, vt reuocetur, quin omnia fortuna ad miniſtratrice obtingūt. Tum verò phar macia eſt periculoſa: aut enim attracta in aluum non facile excernitur, aut ſal tem cū dolore & torminibus excernitur, & plerumq; cum animi deliquio. Ad hæc ſectio uenę eſt facilior, quia facilius dignoſcitur menſura ſanguinis mittēdi. Dignoſcitur autem vel ex mutatione

coloris, vel ex mutatione pulſus, vel ex vigore ſanguinis langueſcente. Erratum vero, quod committitur in diæta, eſt grauisſimum, quale eſt, quod plerũq; committi ſolet in menſura cibi: quemadmodum corpora extenuata & imbecilla oſtendunt: is enim, ſi cibus parcior offeratur, quàm par eſt, virtus tabeſcit, ſin modus excedatur, naturæ potius eſt oneri, quàm alimento, caloremq; extinguit, & ſuffocat, ut inquit Galenus in libro aduerſus Eraſiſtratum. Sed vacuare corpus totum vel partem prius non expedit, quàm præparaueris, & fluidum feceris: ideo præcipit Hippocra. vt corpora, quæcunq; vacuare volumus, aut per aluum, aut per os, prius fluida faciamus. Fluida tunc fiunt, cum humores parantur aut per attenuationem craſſorum humorum, aut deterſionem tena-

cium & incisionem, aut attemperatio-
nem, aut cum viæ & meatus reddun-
tur expeditiores, si fortè aliquo corpo-
re obsideantur. Propterea Hippocrate
admonitore, qui purgaturus est corpus
Elleboro, is debet balneis vti, aut eodẽ
die, quo sumpturus est Elleborum, aut
pridie, quàm sumat, aut loco balneorum
vti rebus humectãtibus, vti alimento &
quiete, idq́ue vt minori negotio, & citius
humores possint vacuari. Vt igitur cor-
pori fluido cedit fœliciter vacuatio per
pharmaciam, ita non fluido infœliciter.
Quia cum medicamentum attrahit, tũc
oriuntur tormina, vertigines, fastidia,
malus pulsus, ac exolutio virium & diffi-
cultas. Ille quoque dicitur corpus fluidũ
facere, qui anteq̃ secet venam, clysmate,
aut cassia fistulosa, lenit aluum, ne
materia, quæ residet cruda, aut in in-
testinis, aut venis mesenterii, rapiatur

in venas, quia sectio venę trahit a cẽtro corporis ad totum eius ambitum. Non satis est medico cognoscere species vacuationis, & ordinem vacuationum, sed oportet semp in omni genere vacuationis proponere sibi scopos quinq;, quos etiã habet sibi propositos philosophus moralis. Primus est, quid sit agẽdũ, secũdus, quãtũ sit agẽdũ, tertius, quo modo, quartus, quando, quintus, vbi. Quid sit agendũ, indicat substantia siue essentia morbi, vt febris diaria, vt febris hectica, indicat esse alterãdũ, quia vtraq; species febris est immaterialis, & habet solã formam. Febris verò putris indicat esse alterandum & vacuandum, quia habet formam, ideo alterandum est, quia habet materiam, ideo est vacnandum. Ergo materia & forma morbi, ex qua consurgit tota essentia, indicat, quid sit agendum. Quantum sit agendum, indicat

virtus,ætas, tempus anni,temperamentum:ad anni tempus,constitutio cœli & regio referuntur: habitudo corporis ad temperamentum:magnitudo morbi ad virtutē,quia ex collatione roboris viriũ cum vehementia morbi,indicatur quantum sit agendum. Sunt enim in corpore humano virtus & morbus veluti duo tyranni: morbus quidem indicat quid sit agendum,sed virtus præscribit mensuram actionis, quia est veluti architecta, ideo dicebat Galenus virtutem indicare auxilia,hoc est non prohibere,quod non est aliud,quàm moderari: morbum vero indicare oblationem cibi,hoc est non prohibere,quia virtus est illa,quæ propriè indicat oblationem cibi,siquidem ægros nutriamus virtutis gratia. Et si enim natura morbi indicat vtendum esse larga missione sanguinis,nihilominus virtus prohibet, & in-

dicat ſanguinem eſſe ducendum multis vicibus,non ſimplici vice,quia vires nõ ferunt. Argumento nobis eſt illa matrona,cui Galenus primo duxit ſeſquilibram ſanguinis,ideſt libram vnam,& dimidiatam,deinde libram integram, poſtremo paulo plus ſelibra, ideſt octo vncias:ſubducta ratione inuenio duxiſſe triginta octo vncias ſanguinis. Cognouit eſſe neceſſariam hanc largam vacuationem,ex venis extantibus,& turgidis,atq; ex ſubſtantia ſanguinis,qui inſtar picis liquidæ effluebat. Temperamentum quoq; indicat quantum ſit vacuandum. Vt qui habent venas latas,& habent carnem duram & nigriorem,patiũtur vberiorem vacuationem, quàm qui habent venas anguſtas,& carnem molliorem,& albidiorem: quia dura caro eſt magis contumax reſolutioni, quàm mollis. Præterea partes carnoſæ

minorem tolerant vacuationem, & alte rationem, quàm venosæ, & venosæ, quàm arteriosæ, & arteriosæ, quàm neruosæ, & neruosæ, quàm chartilaginosæ, & chartilaginosæ, quàm ossosæ. Aetas sequitur temperamentum, non enim alia de causa vacuationem per sectionem venæ euitamus in pueris, quàm quòd sunt temperamenti calidi & humidi, & molles carne, ideo facile dissoluuntur, quamuis habeant vires firmas & robustas. Tempus anni proportione respondet temperamento & ætati, vt in extremo frigore, & summo calore vacuatio omnis, tum per venæ sectionem, tum per pharmaciam molesta est: per sectionē venæ in summo calore molesta est, quia vires sunt exolutę: in summo frigore, quia venæ sectio rarefacit corpus, proinde frigus penetrat, & lædit partes principes corporis. Per phar

maciam est molesta sub cane & ante canem tribus de causis. Prima est, quia natura exusta non patitur acritudinem medicamenti purgantis, quia omne medicamentum purgans est calidum & siccũ. Quod non patiatur acritudinem, illud est euidentissimum signum, quód purgati in ea constitutione aeris etiam sanissimi incidunt in febrem. Altera causa est, quia natura reddita imbecilla propter insignem exolutionem spiritus, plus atque plus exoluitur à purgatione. Tertia causa est, quia motus cientur contrarii : nam medicamentum purgans trahit ab ambitu ad centrum, æstus verò à centro ad ambitum corporis, ob hanc vnam causam balnea calidæ creduntur obsistere purgantibus medicamentis, quia balnea trahunt à centro ad ambitum. Quo modo, indicat & proprietas indiuiduorum, & con-

ſuetudo, & vitæ induſtria: proprietas, quia ſunt, qui ſanguinem vſq; adeo formident, vt facta etiam eius mentione cadant in animi deliquium: ſunt & qui abhorreant caſsiam, ſunt qui agaricum, ſunt & qui aſſumpto ſcamoneo in dolorem colicum incidant, ſunt qui alias vacuationum materias non ferant propter occultas inimicitias inter naturam humanam, & medicamentum, ac remedium. Vitæ induſtria modum curandi etiam indicat, nam alio modo curamus ruſticum, foſſorem, aratorem, meſſorem, quàm regem, aut alium agentem vitam vmbratilem, alio modo negotioſum, quàm otioſum virum. Conſuetudo magnas habet vires, quia eſt altera natura acquiſititia, ſunt qui promptius miſsione ſanguinis liberari conſueuerint, quàm pharmaco: alii ſunt, qui laborátes febre, ſi vino interdictum ſit,

aut eo genere cibi, quo vti consueuerũt in deterius proficiant. Quando sit agendum indicat tempus morbi. Tempus autem vel est generale, vel est particulare: sed à tempore non sumitur indicatio curandi, qua tempus est, vt Gal. testatur in tertio Art. med. sed à tempore, quatenus corpus hoc tempore est aliter affectum, quàm alio tempore. Operæ tamẽ precium est cognoscere indicationem sumptam à tempore morbi, & contemplari eius naturam, ex qua contemplatione nascitur indicatio, quia fieri potest, ut medicus cognoscat quid agendum sit, & quantum, & quo modo, sed quando opportunum sit agere, nesciat, vt an inter morbi initia, antè quàm morbus maturescat, ueluti quando materia turget, & natura gubernatrix animaliũ properat ad excretionẽ humorũ, an post concoctionem humorũ noxiorum, vt do-

cet Gal. in .6.Epid. com .2. Aph.33.nec ſolum oportet ſpeculari naturam tempo ris generalis,ſed etiam particularis, ut in acceſsionibus, à cibo abſtinendũ eſt, & in incremẽto & in vigore,ſed tempus opportunius eſt remiſsio,aut ipſa integritas. Vbi ſit agendum,hoc eſt inuentionem loci à quo,& in quo,& per quem quippiam moliri medicum oporteat,in dicant ſitus partium corporis , ſimul & conſenſus venarum.Naturam ſitus, diſtinctam ſpeculari oportet,non enim ſatis eſt ſcire eſſe vacuandum per ſupernas,aut infernas partes, ſed certam partem,& definitam cognoſcere oportet,& vt cognoſcamus , definiendus eſt locus medius,ſiue ſitus medius in corpore. Situ ergo mediũ cõſtituit Gal.in .6. Epid. com.primo Aph.5. & .6.Aph. 36. renes. Omnis igitur pars ſupra renes erit ſuperior,qualis eſt caput , pulmones, iecur

& ſeptum tranſuerſum: infrà renes erit inferior, cuius modi eſt lien, vterus, inteſtina, ideo in omnibus affectibus, qui deſiderant deriuationem per ſectionem venæ, ſi fuerint infra renes, eſt vena ſecanda in cruribus, aut in poplite, aut in maleolo. Sin autem fuerint ſupra renes, pertunditur vena in cubito. Conſenſus autem venarum & ductuum ſpectandus eſt, ſi partes habeant ductus. Conſenſus porrò eſt affinitas loci cum loco, à quo vacuatur materia, ideo pituita in ventriculo fœliciter vacuatur per vomitum non per deiectionem. Eadem ſi adhæſerit inteſtinis vacuatur per aluum, non per vomitum, propter affinitatem locorum, & materia reſidens in concaua parte hepatis commodè vacuatur per inteſtina & meſenterium. Eadem in conuexa & gibba vacuatur per renes & veſicam: & cerebrum per pala

tum, per gargareonem, nares, oculos. Thorax & pulmo per tusses: lien & renes per vesicam. At verò fingamus in angustis finibus vasorum hepatis humores crassos, vel lentos, vel abundantes esse: natura quidem humorum indicat vtendum esse cibo attenuante, & incidente. Abundantia verò indicat vacuationem: situs loci & consensus ductuum indicat esse attrahendos ad venam cauam medicamentis habentibus vim attrahendi, deinceps vel ad ventrem, vel ad renes & vesicam, vt vacuentur per vrinam. Intestina per deiectionem alui vacuamus sumpta indicatione à consensu ductuum cum loco affecto. Nec solũ in vacuatione per pharmaciam, sed etiam per sectionem venæ consensus viarum cum loco affecto est seruandus: si enim venas, quæ minimè consentiunt cum loco affecto, pertunde

remus, tantum abesset, vt parti ægræ suc curreremus, vt sanã maximè læderemus. Exemplo rem illustremus. Mulierẽ post partum tremore correptam, quia sanguinem & secundas expurgare non poterat, sumpta indicatione à consensu partium, Hippocrates librerauit: cum igitur præ grauitate sanguinis & secundarum tremeret (tremebat autem, quia facultas motrix debilitabatur) tunc secta vena maleoli continuò à morbo conualuit: siquidem sit mirus consensus venarum maleoli cum venis vteri: cuius rei illud est signum, quòd vtero laborante multum conducit secta vena poplitis, aut maleoli propter commertium venarum. Hoc autem commertium & consensus dignoscitur ex situ partium, natura ergo situs, & consensus indicat loca conferentia ad vacuationẽ. Dixi nuper & ductus indicare (si du-

ctus efformati sint) nō sine causa, qa sunt, loca plerumq; cæca & meatu priuata, vt locus inter peritonæum & cutim. Vbi ergo loca cæca sunt, tunc medici interest aut materiam residentem in loco cæco per halitum digerere, aut viam illi artificio parare. At si materia per ductus, qui feruntur ad principes partes, à natura propellatur, tunc à medico est reuocāda & auertēda ad partes ignobiles, quia non est operæ precium obsecundare naturæ malé operanti. Itaq; indicationes curandi & vacuandi sumuntur à speculatione naturæ quinq; scoporum, à substantia, á quantitate, à qualitate, à tempore, à loci inuentione. Verum enim vero quando indicationes sunt simplices, tunc curatio est facilis: quando sunt complicatæ, & multiplices, curatio est difficilis. Ab illis tamē curationis initiū sumendum est, sine quibus reliquas per

ſequi commode non poſſumus, & ſine quibus alterum quippiam curari non poteſt. Verbi cauſa indicatio febris putris duplex eſt ſumpta ab eius eſſentia: nimirum à forma, & materia. Forma indicat alterationem, materia verò vacuationem. Eſt ergo primum vacuanda materia putris, quæ fecit febrem, deinde calor igneus eſt alterandus, quia ſæpe etiam vacuata materia febris adhuc permanet. Sunt tamen aliqui morbi, qui tolluntur, cùm ſua materia, à qua pendent, perinde ac lumen à ſole, vt apoplexia, vt inflammationes. Indicationes igitur omnes qualeſcunque ſint, neceſſariò pertinent ad vacuationem, vel alterationem. Remedia, quæ vacuant, trahunt eminus: quæ alterant, nihil efficiunt, niſi penetrent, & attingant locũ affectum: alterant autem, quæ habent vim, aut calefaciendi, aut refrigerandi,

aut humefaciendi, aut ſiccandi. Vt ergo penetrent, ſunt deligenda illa remedia, quæ ſunt tenuium partium non craſſarum, quia craſsitudo impedit penetrationem, meatus enim claudit. Iam verò ſunt tenuium partium, quæcunque natura poteſt in tenuisſimas partes comminuere, & reſoluere. Vt ex calidis acria, ſunt tenuioris ſubſtantiæ, quàm amara: cuius rei illud eſt ſignum, quod citius penetrant & facilius reſoluuntur, & minus calefaciunt, quia amara nituntur ſubſtantia craſſa & diutius agunt. Ideo diatrionpipereon non tranſit venas meſenterii, quia vis calefaciendi nititur partibus tenuibus, & eſt ſimilis flammæ, quæ accenditur in palea. At diaſpoliticon vehementius calefacit, quia facultas calefaciendi fundatur in materia craſsiore. Ex frigidis, acida ſunt tenuium magis partium, quàm acer-

ba,auſtera,ſtyptica. Ex humidis, quæ habent aqueam ſubſtantiam, craſſiora ſunt,quàm quæ obtinent aeream,vt oleũ magis penetrat,quàm aqua, quàm vinum,quia aqua habet ſubſtãtiam aqueã, oleum aëream: ſed præcipue penetrat oleum,quod habet iunctam ſecum mediocrem ſtypſim, quia ſtypſis illa veluti manus quædam prætrudit partes humidas,vt oleum roſaceum altius penetrat, quàm oleum commune ex oliuis expreſſum. Ex ſiccis,illa magis penetrant,quæ facile comminuuntur á natiuo calore, ſequuntur enim naturam calidorum. Ideo ex generibus terrarum, bolus armena penetrat,nec ſtypſis, quam habet mediocrem,impedit penetrationem,immo adiuuat,& promouet partes tenues. Ob id in febre peſtilenti mihi magnopere probatur, & qui improbant, parum attendunt,qualis ſit natura boli ar-

menæ. At contradixerit quiſpiam: medicamenta, quæ penetrant ad locum internum, aut amittunt ſuas vires agendi in via, & in longo circunductu partium, aut adaugent. Si adaugent, certè temperamentum loci affecti naturale mutabũt in alienum, & abolebunt, ſin amittunt, non profectò alterabunt. Reſpõdemus, vires integras, nec amitti, nec ſolui, ſed conſeruari, & ideo, vt illas conſeruẽt, nos tantùm adaugemus molem, quantum cõiectamus poſſe illis decedere in tota via. Age, renes à ſuo temperamento recedãt ad calidũ per duos gradus ſiue numeros. Nos exhibemus medicamentum refrigerans paulò ſupra duos gradus, quia qnod ſuperat duos gradus, id omne iudicamus deceſſurum in tranſitu per vẽtriculum, per inteſtina, per venas meſenterii, per hepar, id aũt facere ſtudemus, vt poſtquã ad renes penetrauerit, facultatẽ

refrigerandi ſeruet vſq; ad duos gradus. Ponamus duas vncias aquæ boraginis habere facultatem refrigerandi vſq; ad duos gradus, nos tunc propinabimus tres vncias, quia paulò ſupra duos refrigerant, & illum exceſſum amittunt in via. Ideo vbi peruenerint vſq; ad renes, refrigerabunt in duobus gradibus, id quod deſiderabamus & facere ſtudebamus. Iam verò ad cutim applicabimus, quod ſupra duos gradus vix excedat, quia breuior eſt tranſitus ad renes. Proinde minus detrahitur medicamento de viribus. Nam, ſi nos certò ſciremus penetraturum medicamentum ad locum affectum ſeruata integritate ſuarum virium, tunc non eſſet, cur adaugeremus eius molem ſiue pondus. At præſcribere certam & definitam molem, & definitam quantitatem, ſolus Deus

potest. Medicus verò sola prudentia, & iudicio assequitur, indicatione sumpta, tum à temperamento loci affecti, tum à situ, tum etiam à facultate medicamenti, quod exhibemus, vt penetret ad locum affectum.

FINIS.

